

jr. | junior consulting

DE PRIVATE BEDRIFTENE

Norskekystens livsnerve

Rapporten er utarbeidet av Junior Consulting på oppdrag av følgende virksomheter og næringsorganisasjoner

**BERGEN
NÆRINGSRÅD**

 Bergen Chamber of
Commerce and Industry

**BODØ
NÆRINGS-
FORUM**

 **Næringsforeningen
i Tromsøregionen**

 **NÆRINGSFORENINGEN
I TRONDHEIMSREGIONEN**

 **Harstadregionens
Næringsforening**

 **NÆRINGSFORENINGEN
Kristiansandsregionen**

 **NÆRINGSALLIANSEN
I AGDER**

 **NÆRINGSFORENINGEN
ÅLESUNDREGIONEN 1847**

 **NÆRINGSALLIANSEN
FOR TRØNDELAG**

**SJØMATKLYNGEN
SENJA**

 næringsalliansen®
SAMAN FOR VESTLAND

SpareBank
SMN

Bakgrunn

Junior Consulting (JrC) har blitt engasjert av en rekke næringsforeninger og bedrifter langs norskekysten for å gjøre en utredning av hvilken betydning de private bedriftene har for norskekysten (heretter omtalt som Norskekystens Livsnerve, forkortet til NL).

Rapporten er basert på uavhengige analyser utarbeidet av konsulenter ansatt i Junior Consulting.

Data brukt i prosjektet er hentet fra samtaler med ulike aktører og/eller offentlige kilder. Rapporten ble publisert i mai 2021. Analysene og dataen i rapporten er i samsvar med fakta og oppdatert per datering av rapporten. Junior Consulting har utarbeidet rapporten på selvstendig grunnlag, og tar ansvar for eventuelle feil i data og/eller analyser.

Hvorfor kystens livsnerve fortjener denne rapporten

Forord fra næringsforeningene.

Stortingsvalget 2021 nærmer seg, og det betyr at tiden igjen er inne for å minne våre politiske partier på hvilken betydning private bedrifter og privat eierskap har for verdiskapingen i landet. Derfor har en lang rekke næringsforeninger langs norskekysten engasjert NTNU-studentenes konsultentselskap Junior Consulting til å lage denne rapporten.

Behovet for å berge bedrifter og arbeidsplasser gjennom koronapandemien har naturlig nok satt sitt preg på politikk og samfunn det siste året. Nå ønsker vi å rette søkelyset mot hvordan vi skal bygge samfunnet vårt fremover – etter pandemien. For Norge blir dette særlig krevende, fordi vi her hjemme snakker om en mer fundamental omstilling enn for mange andre land. Vi trenger nemlig mange bedrifter og eiere for å kunne erstatte olje- og gassinntektene som vil avta i takt med at ressursene tappes.

På denne bakgrunn skulle man tro at ikke noe var viktigere for landets politikere enn å kjempe for forutsigbare og best mulige rammebetingelser for næringslivet. Det er bedriftene som skaper arbeidsplasser og finansierer offentlig sektor som stat, kommuner, skole, helse, velferdsgoder og mye annet. Bedriftene har dessuten noe annet avgjørende til felles - de har eiere som satser kapital og engasjement for å skape nye bedrifter, og for at de eksisterende skal få stadig sterkere posisjon i en ofte tøff internasjonal konkurranse.

I denne rapporten gjøres et prisverdig forsøk på å vise hva de private bedriftene og det private eierskapet betyr for verdiskaping og sysselsetting langs norskekysten.

Rapporten kaster også lys over betydningen og ringvirkningene av lokalt eierskap og hovedkontor.

Rapporten er interessant lesning. Uten det private næringslivet kunne det meste av norskekysten vært tilnærmet ubebodd. Det hadde vært langt mellom «lys i husan». Og med redusert behov for skipstrafikk, ville også lysene i fyrlyktene fått begrenset verdi.

En foreløpig gjennomgang av partienes program for neste stortingsperiode tyder dessverre på at et lønnsomt og bærekraftig privat næringsliv og privat norsk eierskap ikke er noen stor «kampsak» for politikere flest. Enkelte vil kanskje si at dette ikke er overraskende.

Vi kan love at vi vil følge grundig med på hva som blir sagt og gjort fremover mot stortingsvalget. På hvem som setter rammevilkårene for private bedrifter og norske eiere høyt på sin agenda, og hvem som pålegger dem økte skatter og nye byrder.

I mellomtiden håper vi at mange vil sette seg inn i denne rapporten som gir bedre kunnskap om betydningen av private bedrifter og privat eierskap som kystens livsnerve.

De regionale og lokale næringsforeningene som har bestilt denne rapporten omfatter et stort antall små og store bedrifter med tusentalls sysselsatte i flere av kommunene langs hele kysten.

Kystens næringsforeninger ønsker dere god lesning!

Om Junior Consulting

Junior Consulting er et konsultentselskap som er eid, styrt og drevet utelukkende av studenter ved NTNU. Selskapet tar på seg oppdrag innen strategi, teknologi/IT og design. Formålet er å bistå næringslivet med tjenester av høy kvalitet, samtidig som konsulentene tilegner seg relevant og verdifull arbeidserfaring.

Det er akademisk bredde blant selskapets ansatte, med bakgrunn fra blant annet industriell økonomi, datateknologi, industriell design, psykologi og kommunikasjonsteknologi.

Kontaktpersoner

Spørsmål tilknyttet rapporten kan rettes til ansvarlig partner Ole-Jørgen Hannestad eller prosjektleder Frida Marie Pedersen ved Junior Consulting.

OLE-JØRGEN HANNESTAD
Daglig leder og ansvarlig partner
olejorgen.hannestad@juniorconsulting.no

FRIDA MARIE PEDERSEN
Prosjektleder
frida.pedersen@juniorconsulting.no

Innholdsfortegnelse

● 01 Innledning

- 12 Kommunene er fordelt på sentralitetsklasser
- 13 Datagrunnlag og begrepsforklaringer
- 14 Over halvparten av de ansatte langs kysten er sysselsatte i privateide bedrifter
- 15 Det private eierskapet er viktig langs kysten
- 16 Distriktskommunene er viktige bidragsyttere til verdiskaping og produktivitet langs kysten
- 18 Produktiviteten er høyest i de sentrale næringene langs kysten
- 19 Havbruk og maritim næring utgjør en betydelig andel av Norges totale eksport og kan bli enda viktigere i tiden fremover
- 20 Sysselsatte langs kysten bidrar mest til eksport per ansatt

● 02 Kystnæringens ringvirkninger

- 23 Økt tilførsel av arbeidskraft og verdiskaping til kysten bidrar til å løfte norsk verdiskaping
- 24 Kommuneøkonomien blir drevet av det private næringsliv
- 25 Private bedrifters verdiskaping styrker velferdsstaten
- 26 Kystkommunenes private bedrifter subsidierer innlandets kommuner
- 27 8 av 10 kommuner med høy vekst i velferdstilbudet har sterk verdiskapingsvekst

● 03 Hjørnesteinsbedriftenes betydning for kyst-Norge

- 30 Frøya/Hitra har høy vekst og produktivitet grunnet hjørnesteinsbedriftene
- 33 Klynger styrker hjørnesteinsbedriftene både lokalt og regional
- 37 Hjørnesteinsbedriftenes holdninger og ytringer
 - 39 Det lokale eierskapet er viktig for lokalsamfunnet
 - 41 Ringvirkningene brer seg utover kommunegrenser og over flere næringer
 - 44 Kystnæringene blir sentrale i omstillingen til et nullutslippssamfunn
 - 46 Det er særskilte utfordringer og muligheter forbundet med det å drive en bedrift lokalisert i en kystkommune
 - 48 Er de private bedriftene norskekystens livsnerve?
- 50 Teamet i Junior Consulting

● **04 Vedlegg**

● **Tabeller**

12 Tabell 1.1: Fordeling av sentralitet på kystkommuner og tilhørende storbyer

27 Tabell 2.1: CAGR vekst over perioden 2015 til 2019

● **Figurer**

15 Figur 1.1: Produktivitet for foretak fordelt på eierskap. Målt i millioner NOK

17 Figur 1.2: Produktivitet (verdiskaping per sysselsatt) fordelt på næringer

19 Figur 1.3: Andelen av nasjonal eksport fordelt på maritim næring, havbruk, olje og gass og annet

20 Figur 1.4: Fylkesbasert eksportintensitet

23 Figur 2.1: Verdiskaping per sysselsatt, 2019

23 Figur 2.2: Utvikling i verdiskaping i perioden 2015 til 2019

24 Figur 2.3: Skattesystemet for kommuner

25 Figur 2.4: Private bedrifters indirekte finansiering av kommunesektoren

26 Figur 2.5: Gjennomsnittlig utlignet skatt per innbygger

26 Figur 2.6: Skatteinntekter per innbygger

38 Figur 3.1: Kontorer til hjørnesteinsbedriftene Firda Seafood Group, Rostein og STIM

De privateide bedriftene langs kysten er viktig lokalt, regionalt og nasjonalt

- Rapporten gir et klart bilde av at de private bedriftene og det private eierskapet er norskekystens livsnerve - og viser at Norge i årene fremover vil bli enda mer avhengig av kystens næringsliv.
- Kystkommunene og kystdistriktene er avhengig av private bedrifter og privat eierskap for å kunne beholde bosetting og livsgrunnlag. Derfor har vi funnet det riktig å gi rapporten tittelen: "De private bedriftene - Norskekystens livsnerve".
- De store statlige bedriftene og de tunge statlige embetsverkene er etablert i de store byene, særlig konsentrert om Oslo. Også disse må finansieres bl.a. ved skatteinntekter fra private bedrifter.
- Analyser gjort av Junior Consulting viser at både havbruk og maritim næring, som er næringskategorier med en høy andel av privat eierskap, utgjør en betydelig andel av Norges totale eksportverdier. Man kan derfor argumentere for at Norges fremtidige eksport er avhengig av verdiskapingen i de private bedriftene langs kysten.
- De private bedriftene og næringsklyngene langs kysten er sterkt konkurranseutsatt, og stadig viktigere for å sikre eksportinntektene Norge trenger for å oppveie bortfall i inntekter fra petroleumssektoren.
- Havbruksnæringen og leverandørbedriftenes klynger er unikt i historisk sammenheng. Det skyldes at Norge er verdensledende innenfor havbruk både på forskningsbasert kunnskapsproduksjon og innovasjon – samtidig som andre konkurranseutsatte sektorer i Norge i større grad er avhengig av kunnskap og innovasjon fra andre land.
- De private bedriftene er grunnlaget for bosetting i distriktskommunene også på kysten. De finansierer direkte og indirekte den offentlige tjenesteproduksjonen som skoler og eldreomsorg. De private bedriftene er dermed også avgjørende for de kommunale og offentlige arbeidsplassene.
- Lokalt/regionalt eierskap en viktig strategisk kraft i mange kystkommuner, og med betydelige bidrag i tillegg til skatter og avgifter, til f.eks. idrett, kultur, utdanning og infrastruktur i lokalsamfunnene.
- Det er de senere år bygget ut sterke klynger av hjørnestensbedrifter og leverandører i en rekke kystsamfunn - bl.a. basert på fiskeri, havbruk og maritim virksomhet, f.eks. Frøya/Hitra, Namdal/Namsos og Senja. Disse har ringvirkninger som gir verdiskaping også i storbyene. Rapporten har en nærmere beskrivelse av enkelte av disse "klyngene", samt intervjuer av flere næringsaktører på kysten.
- Tidligere undersøkelser (NOU 2020:12) har påvist at verdiskapingen i distriktsnæringslivet har vokst sterkt de siste årene, og produktiviteten i næringslivet er nå høyest i flere av de minst sentrale kommunene.

01.

Innledning

For at Norge skal få utnyttet de verdifulle naturressursene som finnes langs den langstrakte kysten, er næringslivet ved kysten helt essensielt. I dag er kystkommunene blant kommunene med høyest verdiskaping per sysselsatt i Norge, og bidrar også med store deler av skatteinntektene for landet.

Uten de private bedrifters bidrag til den norske stat i form av arbeidsplasser, skatteinntekter og utvikling av nærmiljøet, ville ikke grunnlaget for de offentlige tjenestetilbudene som gratis skolegang og helsetjenester hatt det samme solide

fundamentet som det har i dag.

For å kunne fasilitere for at private bedrifter skal fortsette å tilføre verdi for både lokalbefolkning og staten, trengs det private investorer med interesser langs kysten og i kystkommunene.

Hensikten med denne rapporten er å sette søkelys på privat eierskap langs kyst-Norge og vise hvor viktige de private bedriftene er for kommunene, lokalsamfunnene og deres livsgrunnlag. Uten de private bedriftene er det lite «lys i husan» langs kysten.

Kommunene er fordelt på sentralitetsklasser

Begreper som «kyst-Norge», «kystkommuner», «kyst» og «kystnæring» er sentrale i denne rapporten. Det er verdt å merke at det ikke er en felles enighet om hva som vurderes som en kystkommune. I det offentlige ordskiftet kan større byer som Bodø bli kategorisert som en kystkommune. For å kunne gjøre et skille på storbyene og kystkommuner i distriktet har det derfor vært hensiktsmessig å kategorisere kommunene etter sentralitetsklasser.

Statistisk sentralbyrå har gitt hver kommune en rangering fra 0 til 1000 basert på sentraliteten til kommunen,

og deretter delt alle kommunene inn i seks ulike sentralitetsklasser basert på denne rangeringen. Kystkommuner defineres i denne rapporten som kommuner langs kysten som tilhører sentralitetsklasse 03, 04, 05 og 06. I tillegg til disse sentralitetsklassene er også bykommunene Fredrikstad, Sandnes, Stavanger og Tønsberg medregnet som kystkommuner. I totalt utgjør dette 174 kommuner. For en mer utdypende forklaring henvises det til rapportens vedlegg. Junior Consulting har kategorisert kystkommuner i sentralitetsklasse 04, 05 og 06 som distriktskommuner, det er også her majoriteten av kystkommunene tilhører.

Tabell 1.1: Fordeling av sentralitet på kystkommuner og tilhørende storbyer.

Sentralitet	Antall kommuner	Eksempel på kommuner innenfor sentralitetsnivået
01	1	Oslo
02	6	Bergen, Stavanger, Trondheim
03	18	Bodø, Tromsø, Ålesund
04	41	Alta, Rana, Strand
05	38	Bokn, Senja, Vadsø
06	73	Frøya, Smøla, Vardø

Datagrunnlag

SELSKAPSFORMER

Junior Consulting har innhentet regnskapsinformasjon for bedrifter innenfor de følgende selskapsformene: AS, ASA, IKS KS og SF. Disse omtales heretter som næringslivet. For en mer utdypende forklaring henvises det til rapportens vedlegg.

EIERSKAP

Eierskapet er basert på institusjonell sektorgruppering, hentet fra Brønnøysund sitt enhetsregister. Offentlig forvaltning og finansinstitusjoner er ikke tatt med i eierskapet, da disse ikke kan måles på samme verdiskapingsgrunnlag som andre foretak. Det er likevel verdt å merke seg at finansinstitusjonene i distriktskommunene langs kysten også er private bedrifter som blant annet betjener næringslivet, og som kommer i tillegg til og forsterker analysene av private bedrifters betydning som omtales i denne rapport.

Begrepsforklaringer

NÆRINGER

Rapporten har valgt å kategorisere næringene ut ifra følgende åtte næringskategorier:

- Andre næringer
- Fornybar energi
- Havbruk
- Maritim næring
- Olje og gass
- Prosess- og kraftkrevende industri
- Reiseliv
- Øvrig industri

For en mer detaljert beskrivelse henvises det til rapportens vedlegg.

VERDISKAPING

I denne rapporten er verdiskaping definert som EBITDA pluss lønnskostnader. Dette samsvarer med definisjonen til Sparebank 1 Midt-Norge og Menon Economics.

PRODUKTIVITET

For å danne et representativt og godt sammenligningsgrunnlag benytter vi begrepet produktivitet. Det er definert som verdiskaping per sysselsatt.

KYST- OG INNLANDSNÆRING

Kystnæring er definert som havbruk samt prosessindustri, og innlandsnæring er definert som skogbruk, landbruk og næringsmiddelindustri.

Over halvparten av de ansatte langs kysten er sysselsatte i privateide bedrifter

174

kystkommuner er med i rapporten.

47 284

private bedrifter i kystkommunene.

54 %

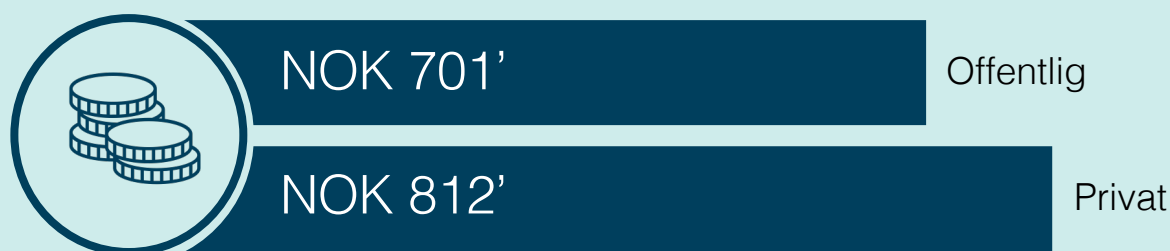
er andelen private sysselsatte av alle sysselsatte i kystkommunene.

554 475

er sysselsatte innenfor de private bedriftene i kystkommunene.

Det private eierskapet er viktig langs kysten

Andelen privat eierskap målt i verdiskaping og sysselsetting er høyere i kystkommunene sammenlignet med Oslo. Denne andelen øker også i takt med hvor desentralisert kystkommunen er. Dette kan indikere at det private eierskapet er spesielt viktig for distriktskommunene, som også er majoriteten av kystkommunene.

Figur 1.1: Produktivitet (verdiskaping per sysselsatt) for foretak fordelt på eierskap. Målt i tusen NOK.

95 %

av næringslivets verdiskaping i distriktskommunene skapes av privateide foretak. Det er 8 prosentpoeng høyere sammenlignet med Oslo.

97 %

av næringslivets sysselsetting i distriktskommunene er i privateide foretak. Det er 5 prosentpoeng høyere sammenlignet med Oslo.

Distriktskommunene er viktige bidragsytere til verdiskaping og produktivitet langs kysten

De private bedrifters andel av verdiskaping og sysselsetting er høyest i distriktskommunene. Disse kommunene er også viktige bidragsytere for norskekystens ytelse, vekst og verdiskaping. Totalt er det 22 større bykommuner som er klassifisert som kystkommuner, og 152 distriktskommuner som er klassifisert som kystkommuner.

7/10

av kystkommunene med høyest produktivitet er distriktskommuner.

8/10

av kystkommunene med høyest produktivitet har en høyere andel private sysselsatte enn gjennomsnittet.

10/10

av kystkommunene med høyest verdiskapingsvekst de siste 10 årene er distriktskommuner.

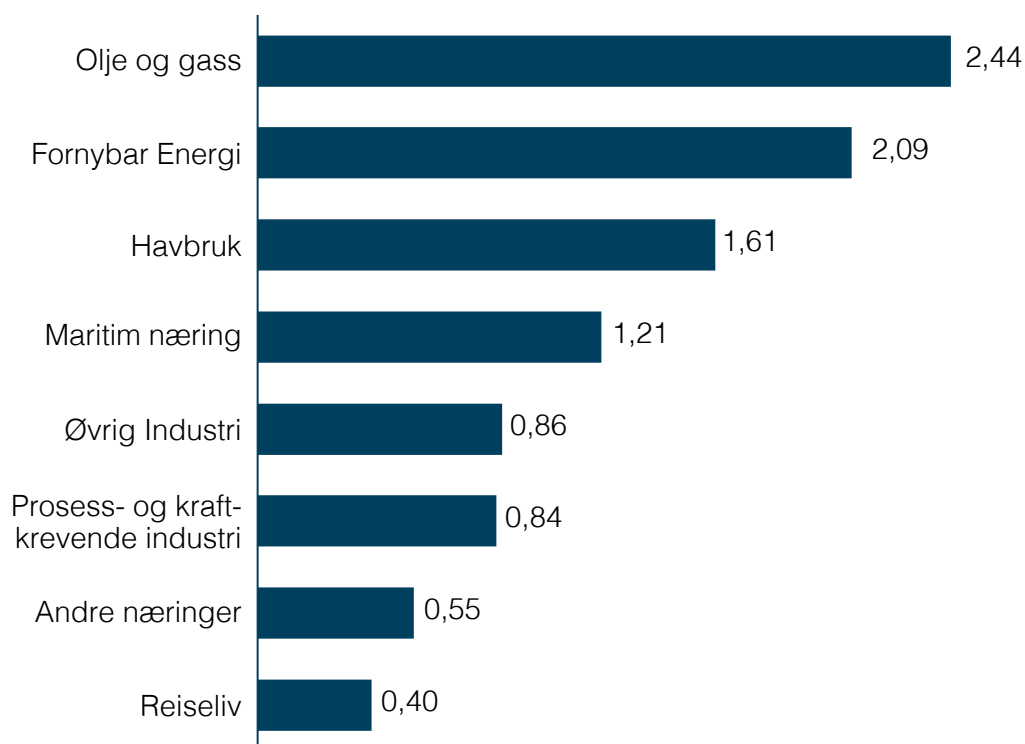
7/10

av kystkommunene med høyest verdiskapingsvekst har en høyere andel private sysselsatte enn gjennomsnittet.

Produktiviteten er høyest i de sentrale næringene langs kysten

Den høyeste produktiviteten er å finne i bedrifter som produserer olje og gass, fornybar energi, havbruk og maritim næring. Av fastlandsnæringene har fornybar energi størst produktivitet. Det er verdt å merke seg at den totale andelen sysselsatte innenfor denne næringen utgjør rundt 1 % av totale

foretakssysselsatte langs kysten. For havbruk og maritim næring, som er to sentrale næringer langs kysten, utgjør det private eierskapet rundt 99 % av både total sysselsetting og verdiskaping. Dette illustrerer betydningen av private bedrifter med høy produktivitet for bosetting og verdiskaping langs kysten.

Figur 1.2: Produktivitet (verdiskaping per sysselsatt) fordelt på næringer. Målt i millioner NOK.

Analyser gjort av Junior Consulting viser at både havbruk og maritim næring er næringskategorier med en svært høy andel av privat eierskap. Man kan derfor argumentere for at Norges fremtidige eksport er avhengig av verdiskapingen i de private bedriftene langs kysten.

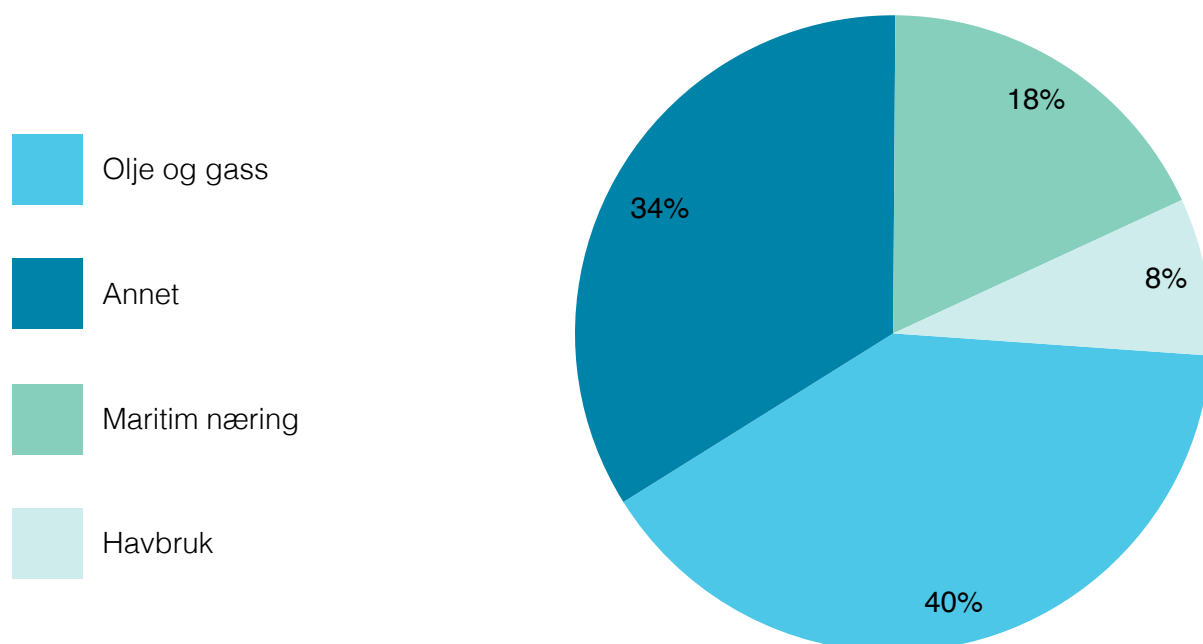

Havbruk og maritim næring utgjør en betydelig andel av Norges totale eksport og kan bli enda viktigere i tiden fremover

Norge er i dag svært avhengig av eksporten fra olje og gass, som i 2020 utgjorde omkring 40 % av total eksport. Etter hvert som denne næringen avtar vil vekst innen andre eksportnæringer være nødvendig for å kompensere for den synkende verdiskapingen fra olje og gass.

Sentrale næringer i dette skiftet kan bli havbruk og maritim næring, som i 2020 utgjorde til sammen over 1/4 av Norges totale eksport.

Norge er en av verdens største og mest avanserte skipsfartsnasjoner, i tillegg til å være verdens nest største eksportør av fisk og sjømat (NyAnalyse, 2021). Dette gir Norge et særskilt internasjonalt konkurransefortrinn og gode vekstvilkår innen havbruk og maritim næring, som kan bli nasjonens neste hjørnestein for fremtidig verdiskaping og vekst.

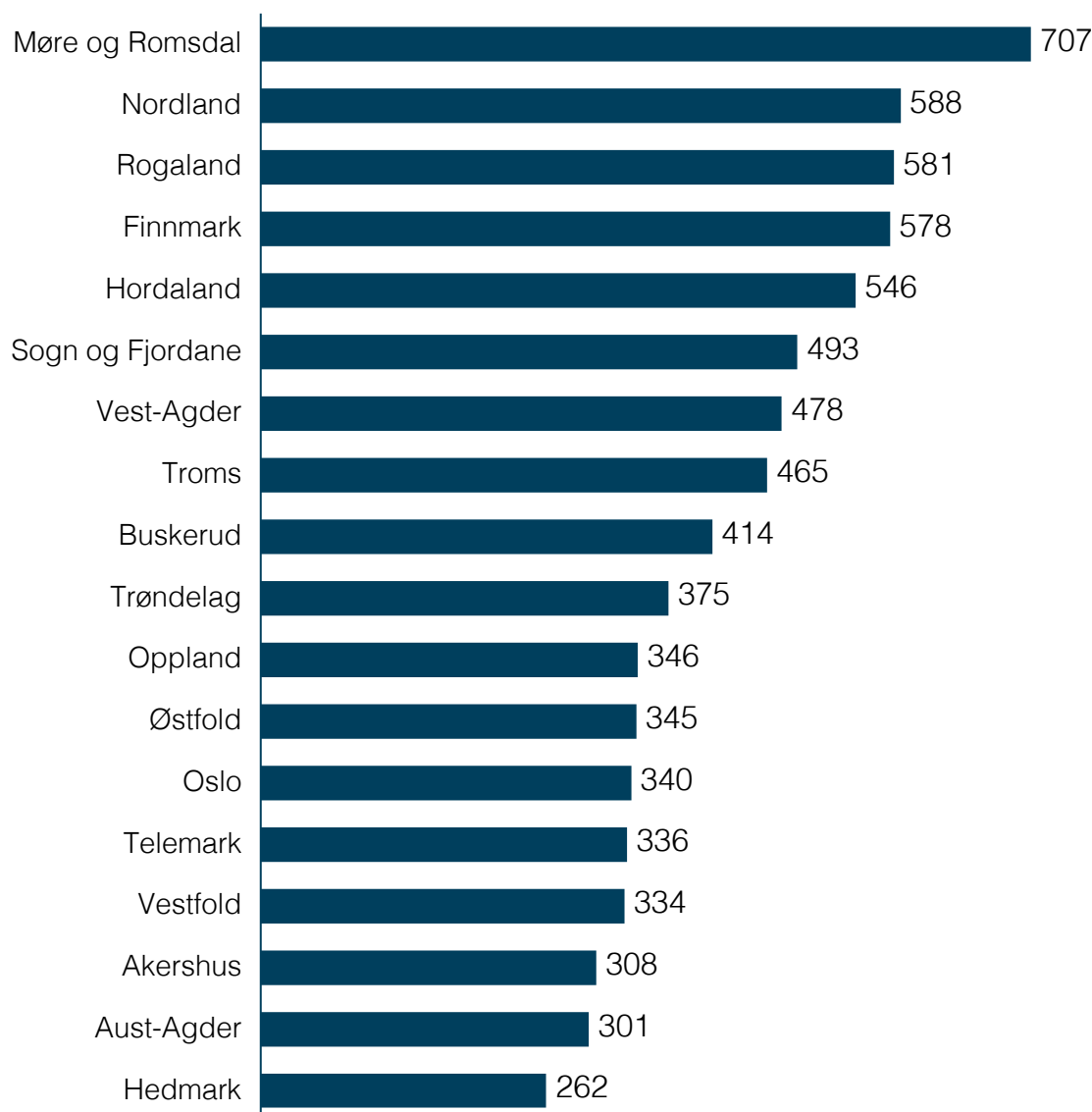

Figur 1.3: Andelen av nasjonal eksport fordelt på maritim næring, havbruk, olje og gass og annet.

Sysselsatte langs kysten bidrar mest til eksport per ansatt

Eksportintensiteten, gitt som eksport per sysselsatt, gir et estimat på hvor mye eksport en ansatt i næringslivet bidrar til innenfor et gitt fylke. Figur 1.4 viser at eksportintensiteten er størst i kystfylker som Møre og Romsdal, Nordland, Rogaland, Finnmark og Hordaland.

Høy eksportintensitet langs kysten kan skyldes at Norge er blant verdenslederne innenfor havbruk og maritim næring. I «norsk eksport for regioner» (2015) underbygges dette ved at det vises til at fylker med høy eksportintensitet er sterke innenfor disse næringene.

Figur 1.4: Fylkesbasert eksportintensitet. Målt i 1000 NOK.

02.

Kystnæringens ringvirkninger

Undersøkelsene i denne rapporten tyder på at det er få faktorer som gagnar norsk økonomi mer enn vekst i kystnæringene. Produktiviteten (verdiskaping per sysselsatt) i disse næringene er dobbelt så høy som gjennomsnittet av fastlandsnæringene. Som følge av næringenes betydelige høyere produktivitet enn de aller fleste norske næringene, vil tilførsel av arbeidskraft og kapital til næringene som er typisk for kystkommunene bidra til å løfte norsk verdiskaping.

Undersøkelsene, blant alle kommuner med adekvat kommuneregnskap¹, viser videre at det er en sterk sammenheng mellom verdiskapingen som finner sted og velferdstilbudet i kommunene. For å holde «lys i husan», vil både kystkommunene og Norge være tjent med å tilføre arbeidskraft og kapital til kystnæringene i tiden som kommer. Det forutsetter at grunnlaget er til stede for bærekraftig vekst i eksportdrevne og sysselsettingstunge næringene.

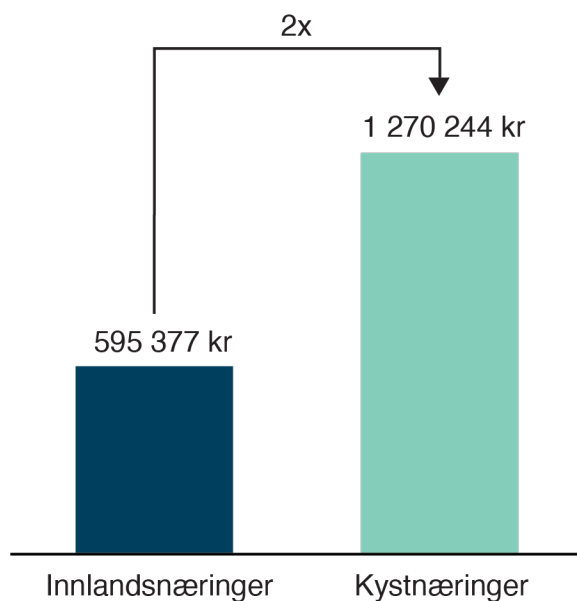
1: Ikke alle av de 174 kystkommune i undersøkelsen hadde tilgjengelige kommuneregnskap. Det er kun tatt utgangspunkt i distriktskommuner. For en mer utdypende forklaring henvises det til rapportens vedlegg.

Økt tilførsel av arbeidskraft og verdiskaping til kysten bidrar til å løfte norsk verdiskaping

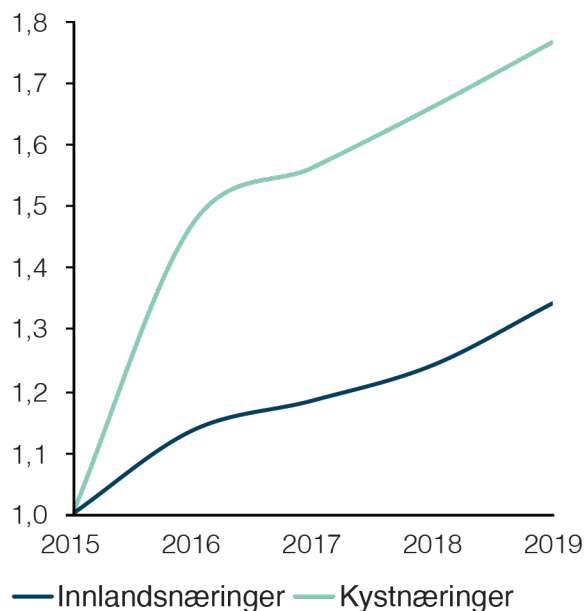
Produktiviteten i kystnæringene var i 2019 om lag det dobbelte av innlandsnæringene. Stillbildet fra 2019, vist i figur 2.1, impliserer at fastlandsnæringene legger beslag på arbeidskraft som anvendt på høyproduktive næringer ville medført større økonomisk vekst i Norge¹.

Den asymmetriske verdiskapingen er i stor grad et resultat av at kystnæringene består av eksportbedrifter – i betydelig større grad enn innlandsnæringene - og som må ha høy produktivitet for å klare seg i en hard internasjonal konkurranse.

Høy produktivitet i enkelt næringer er dog ingen garanti for å opprettholde bosetting/attraktivitet, lokale tjenester og sysselsetting. Faktisk kan nettopp produktivitsvekst undergrave muligheten til å opprettholde levedyktig lokalsamfunn, fordi antall arbeidsplasser reduseres som følge av produktivitsforbedringer. På den andre siden antas høy produktivitet å være en forutsetning for at eksportbedrifter skal overleve i et internasjonalt marked.

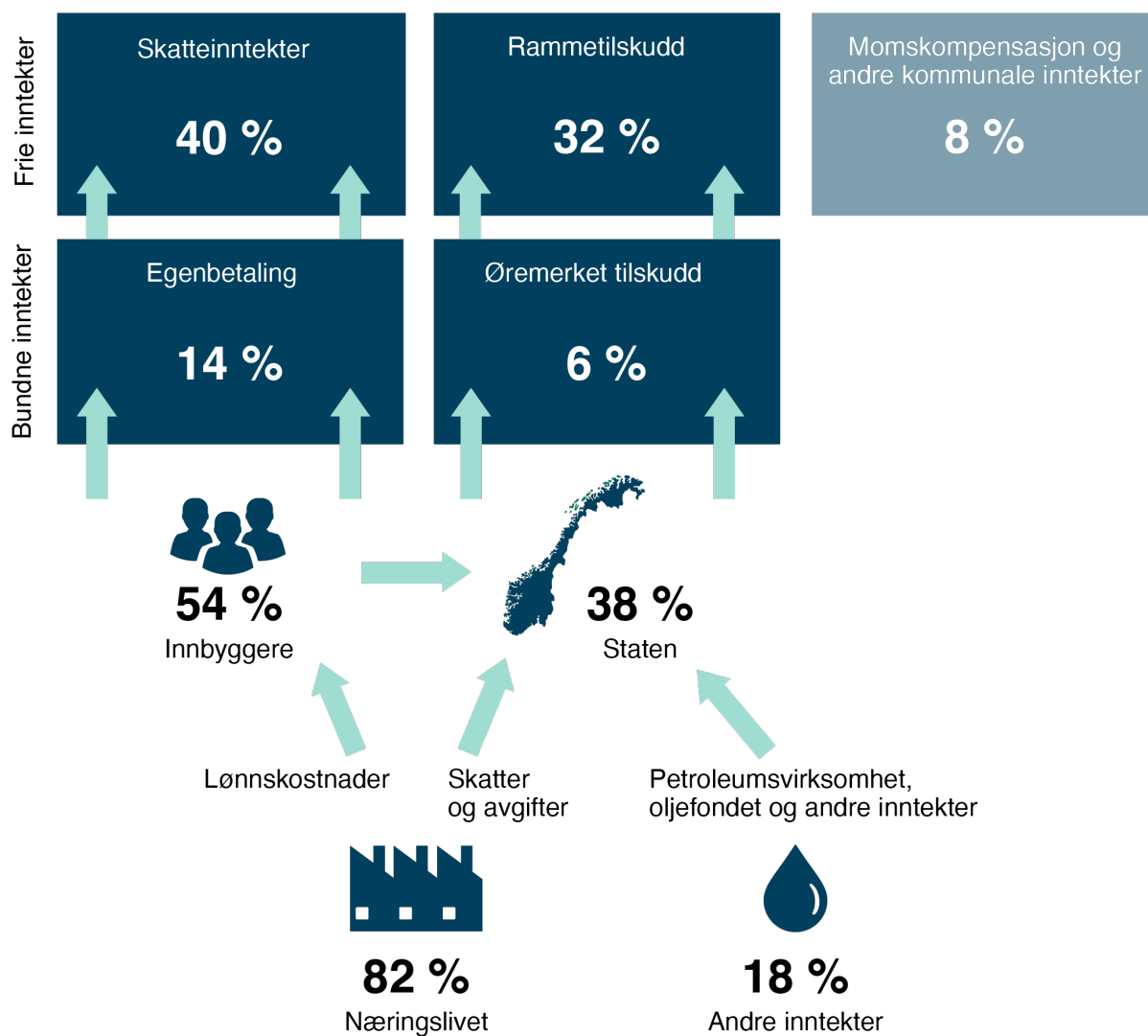
Figur 2.1: Verdiskaping per sysselsatt, 2019

Figur 2.2: Utvikling i samlet verdiskaping i perioden 2015 til 2019, indeksert vekst der 2015 = 1.

1: Argumentet har noen åpenbare svakheter: forutsetter at arbeidskraften i innlandsnæringer friksjonsfritt kan overføres til kystnæringene, samt at høyproduktive industrier ofte er preget av at arbeidskraft byttes ut med teknologi og derav ikke har behov for arbeidskraft.

Kommuneøkonomien blir drevet av det private næringsliv

Figur 2.3: Skattesystemet for kommuner. 54 % av inntektsgrunnlaget er bidrag fra innbyggerne, 38 % er bidrag fra staten og 8 % er bidrag fra andre inntekter; momskompensasjon

Kommuneøkonomien finansieres av staten og innbyggerne i kommunen – men hvor kommer egentlig pengene fra?

Om lag 82 % av inntektsgrunnlaget til kommunene er basert på direkte og indirekte bidrag fra næringslivet, mens de resterende 18 % finansieres av statens petroleumsvirksomhet, oljefondet mm. Næringslivets direkte bidrag er gjennom skatter og avgifter til staten, og fordeles til kommunene som rammetilskudd. Det indirekte bidraget stammer fra skatt på lønnsinntekt og avgifter som verdiskaping i næringslivet muliggjør.

Private bedrifiers verdiskaping styrker velferdsstaten

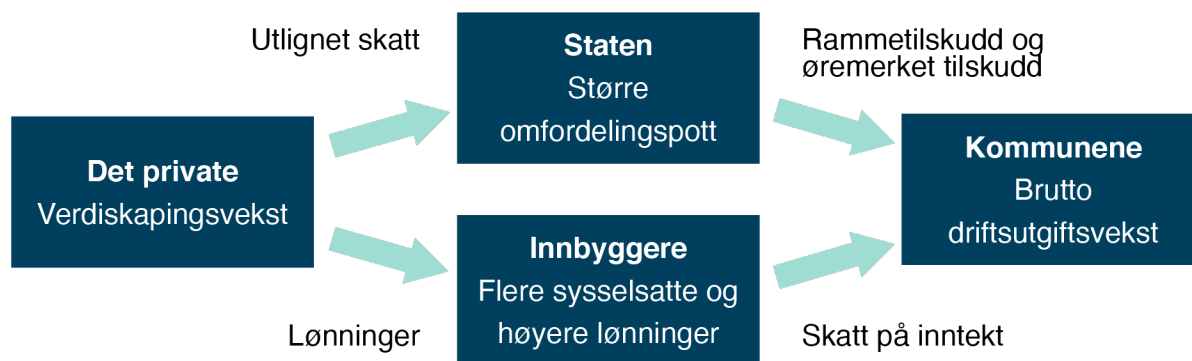
For å sikre et likeverdig tjenestetilbud til kommuner med ulik geografi, alderssammensetning og levekår, kompenseres kommunene for kostnadsforskjeller gjennom omfordeling av frie inntekter.

Rammetilskudd, som kalkuleres ut ifra hvor dyrt det er å tilby de samme tjenestene, sørger for utgiftsutjevning, mens skatteinntektene brukes til inntektsutjevning. Skatteinntektene utgjør om lag 40 % av kommunesektorens samlede inntekter og har derfor stor betydning for inntektsnivå i kommunene. Fordi det er store forskjeller i kommunenes skatteinntekter per innbygger, utjevnes delvis differansen med inntektsutjevning.

I dagens system er det en 60 % symmetrisk utjevning. Dette betyr at kommuner med skatteinntekter per innbygger over landsgjennomsnittet får trukket 60 % av differansen mellom deres inntekter og landsgjennomsnittet per innbygger, som så blir brukt til å dekke 60 % av differansen til kommunene med inntekter per innbygger under landsgjennomsnittet.

Ettersom rammetilskudd hovedsakelig består av en fast sum per innbygger, er en økning i skatteinntekter det som vil gi størst utslag for en økning i kommunesektorens inntektsgrunnlag. Skatteinntektene består av skatt på alminnelig inntekt, formueskatt og naturressursskatt, der skatt på alminnelig inntekt er klart størst. Dersom private bedrifter har en høy verdiskapingsvekst, kan det resultere i mer skatt, flere sysselsatte og høyere lønninger.

Flere sysselsatte og høyere lønninger impliserer mer skatt på alminnelig inntekt og høyere skatteinntekter for kommunesektoren. I tillegg vil mer utlignet skatt, blant annet bestående av arbeidsgiveravgift og selskapsskatt, bidra til at det er mer penger i potten til staten for omfordeling i form av rammetilskudd og øremerket tilskudd. Dermed vil private bedrifiers verdiskaping tilrettelegge for at velferdstilbud i sin respektive kommune utvides, samtidig som de subsidierer andre kommuner.

Figur 2.4: Private bedrifiers indirekte finansiering av kommunesektoren

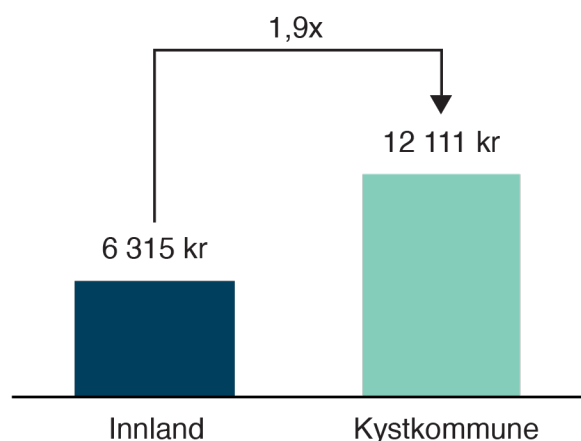
Kystkommunenenes private bedrifter subsidierer innlandets kommuner

Utlignet skatt er den endelige skatten og avgiftene en bedrift skal betale inn til skattemyndighetene. Ved figur 2.5 ser vi at kystkommuner har 1,9 ganger mer utlignet skatt per innbygger i snitt enn innlandskommuner.

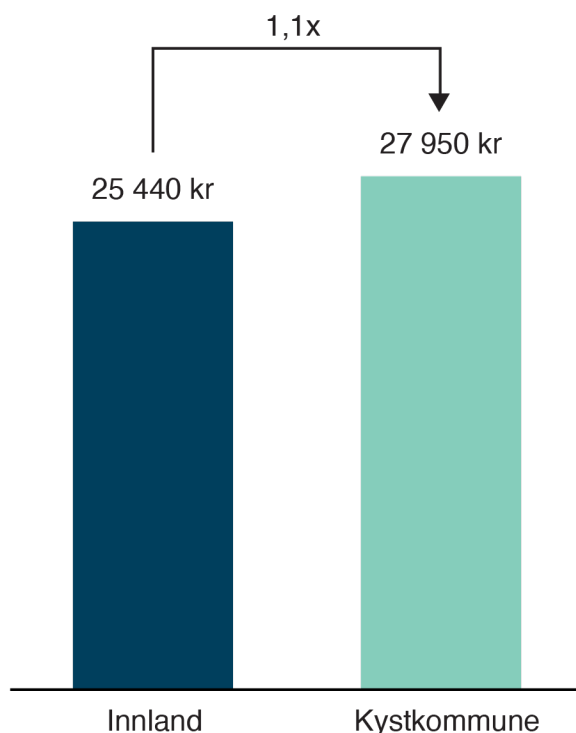
Den store forskjellen i utlignet skatt mellom innlandskommuner og kystkommuner skyldes at kystkommuner har betydelig høyere verdiskaping i næringslivet per innbygger enn innlandskommunene, som vist tidligere. Den asymmetriske fordelingen til fordel for kystkommunene fører til at det også genereres en høyere skatt per innbygger.

Ved å undersøke skatteinntekter per innbygger for én kommune, kan kommunens inntektsgrunnlag vises relativt til sine innbyggertall. Skatteinntekter relativt til innbyggertall er kun 1,1 ganger høyere for kystkommunene per innbygger i forhold til innlandskommunene.

Ved å betrakte forholdstallet 1,1 i lys av forholdet mellom utlignet skatt per innbygger mellom kyst- og innlandskommuner på 1,9, tydeliggjøres den statlige skatteutjevningen mellom kommuner, og som innebærer overføring til kommuner med lavere utlignet skatt per innbygger. Hensikten med slike justeringer er å redusere ulikhetene i skatteinntekter for kommunene.

Figur 2.5: Gjennomsnittlig utlignet skatt på innbygger.

Figur 2.6: Skatteinntekter per innbygger.

8 av 10 kommuner med høy vekst i velferdstilbudet har sterk verdiskapingsvekst

Blant 141 kystkommuner undersøkt, har nærmere 8 av 10 kommuner med høy vekst i velferdstilbudet (målt i kommunenes totale driftsutgifter) også en over gjennomsnittlig sterk verdiskapingsvekst i de private bedriftene.

I tabellen under er det presentert et utvalg av kommuner spredt på geografi og sentralitetsklasser. Grønn farge indikerer at CAGR-veksten for parameteren er over et vektet gjennomsnitt for samtlige kystkommuner.

I Ørland kommune har de hatt en sterk vekst i verdiskaping og kommunens totale driftsutgifter. Det har tillat kommune å øke investeringene grunnskolen, tilsvarende en utvidelse av lærerstaben på 52 med 7 nye lærere.

I Hadsel kommune har en sterk vekst i verdiskaping tilrettelagt for at kommunen har bevilget stadig mer penger til barnehage, tilsvarende 27 nye barnehageplasser.

Tabell 2.1 CAGR-vekst over perioden 2015 til 2019.

	Verdiskaping	Totale driftsutgifter	Helse og omsorg	Samferdsel	Grunnskole	Barnehage	Kultur
Fauske - Fuosso	12,1 %	3,8 %	6,1 %	11,8 %	4,1 %	5,5 %	-7,1 %
Tysvær	18,7 %	4,9 %	4,8 %	6,4 %	2,9 %	3,2 %	19,4 %
Hadsel	21,7 %	5,1 %	5,1 %	7,7 %	5,2 %	6,2 %	1,9 %
Ørland	10,7 %	6,0 %	6,1 %	15,3 %	4,8 %	6,4 %	19,1 %
Nærøysund	8,4 %	4,8 %	6,3 %	6,4 %	2,8 %	0,4 %	1,9 %
Frøya	6,8 %	4,2 %	5,2 %	14,4 %	5,9 %	3,4 %	4,1 %
Hvaler	3,4 %	3,7 %	5,3 %	0,3 %	1,5 %	1,2 %	2,1 %
Kristiansund	3,9 %	2,9 %	4,5 %	4,6 %	1,3 %	1,0 %	2,3 %
Herøy (Møre og Romsdal)	1,6 %	1,2 %	5,5 %	5,5 %	20 %	1,4 %	0,8 %
Osen	2,9 %	2,7 %	2,5 %	-4,0 %	-2,3 %	-8,1 %	-10,3 %
Båtsfjord	-1,5 %	2,2 %	3,0 %	-15,8 %	3,8 %	5,5 %	2,9 %

03.

Hjørnesteinsbedriftenes betydning for kyst-Norge

En hjørnesteinsbedrift kan defineres som en bedrift som er stor i forhold til det samfunnet den ligger i og derfor er avgjørende for sysselsetting og utvikling av lokalsamfunnet. Kysten preges av distriktskommuner, hvor lokale aktører ofte er avgjørende for verdiskapingsveksten i kommunen.

Som en illustrasjon på de sterke industrielle klyngene, med hjørnesteinsbedrifter som kystens næringsliv representerer, har vi i denne

delen valgt å se nærmere på Frøya/ Hitra-regionen i Trøndelag, samt Senja i Troms/ Finnmark.

Til tross for at det er av interesse å foreta nærmere kartlegging og analyse av de mange små og store næringsklyngene som ligger langs norskekysten faller dette utenfor rammen av denne rapporten. Likevel anses det som en interessant ramme for en oppfølgende rapport.

Frøya/Hitra har høy vekst og produktivitet grunnet hjørnesteinsbedriftene

Øyregionen Frøya/Hitra troner på topplistene over de mest produktive og sterkest voksende kystregionene i Norge.

Frøya/Hitra er en sterk havbruksregion, og har gjennom den sterke veksten innenfor næringen skapt nye arbeidsplasser, samt økt inntekter og aktivitet i distriktet.

SalMar ble grunnlagt for 30 år siden, og har siden den gang vært med på å bygge Frøya/Hitra både direkte og indirekte, samt bidratt til betydelige ringvirkninger. Videre har også andre stødige hjørnesteinsbedrifter vokst frem i området. Dette har igjen bidratt til at både næringsliv og samfunn i Frøya/ Hitra-regionen i dag opplever sterk utvikling.

Frøya/Hitra-regionen står for over

50 %

av all eksportert fisk fra Trøndelag.

Frøya/Hitra-regionen har hatt en arbeidsplassvekst på

40 %

de siste 10 årene.

Havbruksnæringen er unik i norsk sammenheng som følge av at Norge er verdensledende på både forsknings- og kunnskapsbasert produksjon og innovasjon innen denne næringen. Til sammenlikning med andre konkurranseutsatte sektorer i landet baserer man seg i større grad på kunnskap og innovasjon fra andre land fremfor den vi besitter i Norge (Tveterås m.fl. 2019).

I Trøndelag, der øyregionen Frøya/Hitra er lokalisert, har havbruksnæringen vokst mer enn 14 ganger raskere enn den generelle veksten i fylket (Trøndelag i tall, 2021). I 2018 ble det slaktet ca. 320 000 tonn laks i fylket, noe som tilsvarer 25 % av totalen i hele Norge (Statistisk Sentralbyrå, 2021a). Av all eksportert fisk fra Trøndelag står Frøya/Hitra for over 50%, som gjør regionen til en sterk havbruksregion (Frøya Næringsforum, 2021).

Den sterke veksten innen havbruksnæringen i fylket er preget av sterkt lokalt eierskap, og kan også argumenteres for å ha bidratt til at øyregionen Frøya/Hitra har hatt den sterkeste arbeidsplassveksten i landet de siste 10 årene med en vekst på 40% (Telemarksforskning, 2019).

SalMar er en solid hjørnesteinsbedrift lokalisert med hovedkontor på Frøya. Selskapets lokale eierskap har bidratt til kortere geografisk avstand mellom den administrative ledelsen og den operative selskapsdriften. Dette, sammen med en kapitalsterk patriotisme, har bidratt til en stor del av utviklingen i Frøya/Hitra-regionen.

I tillegg til en stor innflytelse på øyregionen, gjennom sysselsetting og økt verdiskaping, har bedriften også fokusert på utvikling av Frøya/Hitra-regionen. Blant annet har SalMar investert 55 millioner kroner i et kultur- og kompetansesenter. Senteret inneholder en videregående skole, kulturhus for økt integrering, samt en storhall for fritidsaktiviteter som har bidratt til å gjøre kommunen mer attraktiv for ungdom og familier. I tillegg ble SalMarfondet etablert med hensikt å bevilge penger til formål som fremmer integrering i regionen.

SalMar har, sammen med andre sterke oppdrettsbedrifter i Frøya/Hitra-regionen, bidratt til at det har vokst frem en sterk service- og leverandørindustri til næringen. Et eksempel på dette er det børsnoterte selskapet Bewi som har utviklet seg i takt med SalMar og resten av havbruksnæringen. Selskapet har blant annet vokst frem som en ledende leverandør av innpakningsemballasje til havbruksnæringen.

Frøy er en annen leverandørbedrift med base på Frøya og utgjør en sterk komponent i det industrielle økosystemet i Frøya-/Hitra-regionen. Frøy har i takt med veksten i næringen vokst til å bli en av verdens ledende leverandører av sentrale tjenester til oppdrettsnæringen, bl.a. brønn- og andre servicebåter. Frøy ASA ble børsnotert i mars 2021.

Måsøval Fiskeoppdrett AS har også blitt et milliardkonsern med en betydelig produksjon på Island, i tillegg til Frøya. Videre er Eidsvaag AS et rederi som har opparbeidet seg en betydelig flåte som betjener Norge, Norden og Skottland.

Frøya/Hitra-regionen representerer 2.4 % av den totale sysselsettingen i Trøndelag. Videre står regionen for over 1/3 av vareeksporten i Trøndelag fylkeskommune, hvor 64 % av trøndersk vareeksport var fisk i 2019 (Statistisk sentralbyrå, 2021b).

Som tidligere påpekt drives den sterke veksten i Frøya/Hitra-regionen i all hovedsak av sentrale hjørnesteinsbedrifter som har vokst frem i regionen. I Norge eksisterer det flere slike «klynger» langs kysten, også i Trøndelag (Namdal/Rørvik). Frøya/Hitra er et godt eksempel på hvordan hjørnesteinsbedrifter har bidratt til å posisjonere en øyregion og gitt en hel kystregion et helt annet livsgrunnlag enn tidligere.

Likevel er det verdt å merke at kjennetegnene ved de overnevnte selskapene i øyregionen ikke er utelukkende høy grad av sysselsetting og verdiskapning, som har blitt utviklet gjennom positive ringvirkninger, men også lokale hovedkontorer og eierskap på Frøya/Hitra.

På Frøya/Hitra-regionen står hjørnesteinsbedriftene for en betydelig andel av det som totalt utgjør ca.:

33 %

av den totale vareeksporten i Trøndelag.

2,4 %

av den totale sysselsettingen i Trøndelag.

Klynger styrker hjørnesteinsbedriftene både lokalt og regionalt

I 1983 etablerte de to brødrene Vidkun og Fridtjof Wilsgård selskapet Wilsgård Fiskeoppdrett i Torsken på Senja. I begynnelsen hadde selskapet én konsesjon for oppdrett av laks.

På knapt 40 år har bedriften gått fra å være en familiebedrift med 2 ansatte til å i dag sysselsette rundt 60 personer i Wilsgård Fiskeoppdrett AS, og totalt 120 personer i konsernet.

“ I Wilsgård produserer vi fisk og bygger samfunn. Det skal vi fortsette med.

Wilsgård Fiskeoppdrett AS

Wilsgård er i dag den tredje største virksomheten målt i verdiskaping på Senja. Konsernet utgjør 6,2 % av den totale verdiskapingen i det lokale næringslivet. I tillegg til direkte verdiskaping har selskapet investert rundt 25 millioner kroner i boliger og etablert et trenings- og velværesenter som har kommet kommunen til gode (Tomassen, 2020). Selskapet har i tillegg investert i hytter, bobiler og campingplasser for å sikre 70 overnattingsplasser i Torsken. Dette med hensikt å skape arbeidsplasser innen turistnæringen.

Den 1. januar 2020 ble Senja kommune etablert etter sammenslåing av kommunene Berg, Lenvik, Torsken og Tranøy. Formålet med sammenslåingen var at kommunene samlet skulle bli sterkere rustet til å håndtere fremtidig velferdsoppgaver (Senja kommune, 2019).

Denne sammenslåingen innebar blant annet at tettsteder som Torsken skaffet seg flere hjørnesteinsbedrifter å lene seg på.

I tillegg dannet det grunnlag for en samlet region i Senja, med en felles offentlig forvaltning, som bedre gjenspeiler en voksende nærings- og sjømatklynge som strekker seg utover de gamle kommunegrensene.

Tre av disse hjørnesteinsbedriftene var Stella Polaris, Nord Senja Fisk og Brødrene Karlsen. Sammen med Wilsgård er disse bedriftene en del av Sjømatklyngen Senja. Klyngen består av virksomheter innenfor havbruk og maritim industri. Senja er store både innenfor fiskeri og akvakultur, og fiskeflåten i kommunen består i dag av over 150 fartøy (Fiskeridirektoratet fartøyregister, 2021). Klyngesamarbeidet omfatter også flere titalls samarbeidspartnere fra forsknings- og utdanningsinstitusjoner, samt andre utviklingsaktører. Slike samarbeid har som formål å styrke det regionale næringsmiljøet, samt bidra til å løse regionale utfordringer slik at tilgang på relevant kompetanse og rekruttering sikres.

Senja har også betydelige hjørnesteinsbedrifter og klynger innenfor andre næringer. Det lokale smelteverket Finnfjord AS er det største enkeltstående foretaket i kommunen og utgjør 5 % av den totale verdiskapingen. Bedriften er en av verdens mest effektive produsenter av ferrosilisium, et halvfabrikat som brukes i fremstilling av rustfritt stål, karbonstål og andre legeringer.

Selskapet har 130 ansatte og en omsetning på ca. 1 milliard kroner. Gjennom samarbeid med Universitetet i Tromsø og støtte fra ACT-klyngen har Finnfjord AS brukt alger for å få ned CO₂-utslippet fra smelteverket. Dette er en del av deres ambisjon om å bli verdens første CO₂-frie smelteverk.

Slike klyngedannelser er typisk for en rekke næringer langs norskekysten. Klynger bidrar til å fremme verdiskaping ved å utnytte sin geografiske konsentrasjon og nærhet til andre virksomheter i samme eller lignende næring.

Gjennom å utnytte dette kan positive ringvirkninger skapes i form av blant annet økt kompetanse og innovasjon.

Forskning viser at klynger er mer innovative og bidrar til høyere verdiskaping og produktivitet per ansatt (The Explorer, 2021). Sjømatklyngen Senja og ACT-klyngen er to eksempler i nord.

Andre klynger som har bidratt med høy grad av verdiskaping for diverse virksomheter, og derav kystkommuner indirekte, er blant annet NODE i sør, samt Ocean Technology og Blue Maritime i vest. Disse klyngene har blant annet sikret kompetanseevne og økt innovasjon blant medlemmene for å tilrettelegge for økt verdiskaping.

Ringvirkningene av klyngene gir også effekt innen andre næringer. Blant annet er det flere handels- og leverandørnæringer som nyter godt av den sterke verdiskapingen innenfor næringer som sjømat. En slik indirekte verdiskaping på tvers av næringsgrenser bidrar til å styrke norskekysten generelt.

Leverandørindustrien i seg selv kan også bli sett på som ringvirkninger. Aktive bedrifter trenger vedlikehold, transport, service og varer. Dette skaper nye virksomheter også utenfor fiskerieringen.

“Kulturen er avgjørende for framveksten av klynger. Du må kunne samarbeide og ha tillit. Klynger utvikler seg raskest der hvor det er lite hierarki og høyt under taket.

Torger Reve, professor i samfunnsøkonomi på BI

Hjørnesteinsbedriftenes holdninger og ytringer

Næringslivet er sentralt for både bosetting og velferdsvekst lokalt. For å kunne realisere dette er det flere aspekter som trekkes frem av lokale aktører som sentrale, følgelig lokalt eierskap, samarbeid mellom lokale og regionale aktører, i tillegg til et godt samarbeid mellom kommunene og næringslivet (Menon Economics, 2020).

Med hensikt å skaffe dypere innsikt i dette har Junior Consulting gjennomført intervjuer med bedrifter langs norskekysten for å skape et bilde av hvordan lokale aktører stiller seg til de ovennevnte aspektene. Følgende underkapitler baserer seg på intervjuer med selskapene Rostein AS, STIM AS og Firda Seafood Group AS som alle er lokalisert langs norskekysten og anses som sentrale aktører innen kystnæringene.

● **Firda Seafood Group AS | Tore Larsen |
Konserndirektør Industri og Salg**

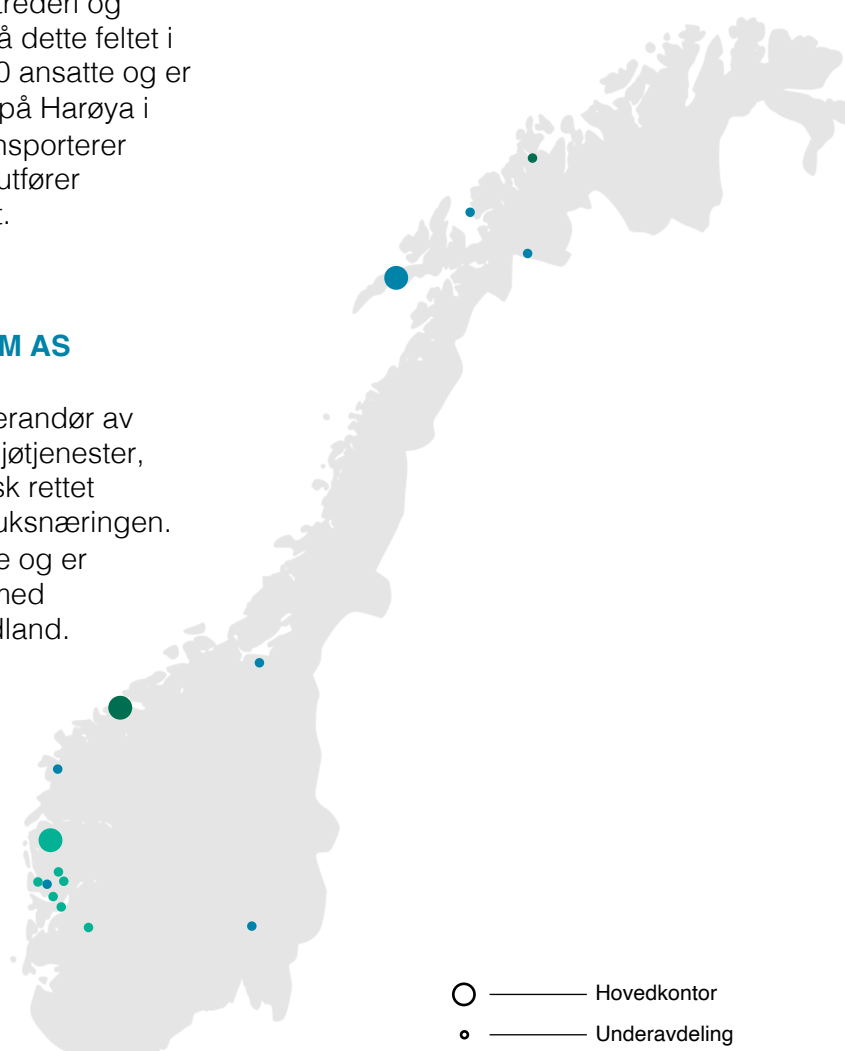
Firda Seafood Group AS er et familieeid, fullt integrert oppdrettsselskap med hovedkontor i Gulen kommune i Sogn og Fjordane, og opererer i 7 av landets kommuner. Konsernets selskaper produserer laks og regnbueørret, og har aktiviteter som omfatter alt fra mottak av rogn til produksjon av yngel og smolt, matfisk, slakting, pakking og eksport. Selskapet har rundt 160 ansatte.

● **Rostein AS | Glen Bradley |
Viseadministrerende direktør Rostein AS**

Rostein er et norskeid brønnbåtrederi og anses som en av de ledende på dette feltet i verden. Selskapet har rundt 200 ansatte og er lokalisert med sitt hovedkontor på Harøya i Ålesund kommune. Rostein transporterer både smolt og slaktefisk, samt utfører sortering/telling av laks og ørret.

● **STIM AS | Jim-Roger Nordly |
Administrerende direktør STIM AS**

STIM er en landsdekkende leverandør av fiskefôr, fiskehelsetjenester, miljøtjenester, fiskehelseprodukter og biologisk rettet produksjonsrådgiving til havbruksnæringen. Selskapet har rundt 120 ansatte og er lokalisert flere steder i landet, med hovedkontor i Vestvågøy i Nordland.

Figur 3.1: Kontorer til hjørnesteinsbedriftene Firda Seafood Group, Rostein og STIM.

Det lokale eierskapet er viktig for lokalsamfunnet

HOVEDFUNN

- Tilhørighet og ansvarfølelse overfor kommunen anses helt sentralt for utviklingen av lokalsamfunnet.
- Lokale investorer er avgjørende for private aktører langs kysten sin suksess som følge av bedre tilgang på informasjon og kjennskap til eiere.
- Formueskatten anses problematisk for norske eiere til sammenlikning med utenlandske da denne forskjellsbehandler og dermed kan virke konkurransevridende.

En fellesnevner for de ovennevnte bedriftene er det lokale eierskapet. Både STIM, Rostein og Firda Seafood Group ledes av lokale aktører med flere tiårs erfaring innenfor sine respektive bransjer. Eierskapet har en sentral betydning for en bedrifts utvikling da dette vil påvirke et selskaps mulighet til å hente kapital, tilføre relevant kunnskap, erfaring, nettverk og mulige samarbeidspartnere, sette kurs for selskapet, samt forene egne mål med ledelsen og de ansatte sine mål (Menon Economics, 2020). Viktigheten av lokalt eierskap påpekes som helt sentralt av både Larsen og Nordly:

“

Den største faktoren [til at vi lyktes] er ein lokal eigar som har satsa, tatt risiko, investert i dårlege tider og hatt ein progressiv utbyggingsplan og tru på ei framtidretta oppdrettsnæring.

- Larsen, Firda Seafood Group AS

“

Hvor mange bedrifter vet du om i Oslo, Trondheim eller Bergen som bygger en egen videregående skole? Man gjør ikke sånt! Hadde eierskapet bodd i Oslo eller et annet sted så hadde jo ikke det skjedd. Verdien av lokalt eierskap kan ikke overdrives på noe som helst måte.

- Nordly, STIM AS

“

[Lokalt eierskap har] tilhørighet og ansvarskjensle for utvikling av lokalsamfunnet. Lokale eigarar ser verdien av oppretthaldelse og utvikling av lokalsamfunnet.

- Larsen, Firda Seafood Group AS

Det lokale eierskapet virker å være særskilt viktig for distriktene når det kommer til sysselsetting og verdiskaping. Ifølge Menon Economics (2020) står de norske private eierne for en høyere andel av verdiskapingen i distriktene enn i storbyene. Dette kan delvis skyldes at den offentlige andelen av verdiskaping i det norske næringslivet er betydelig større i storbyen i forhold til kysten, som vist tidligere i rapporten.

Videre påpeker Bradley viktigheten av lokale investorer.

“

Det er svært positivt og mange oppstartsselskap hadde nok ikke sett dagens lys lokalt om det ikke var for tilgang på lokal investorkapital.

- Bradley, Rostein AS

I NOU 2020:12 *Næringslivets betydning for levende og bærekraftige lokalsamfunn*, vises det til at lokale banker er særlig viktig for småbedrifter, da nesten halvparten av småbedrifter i distriktet har lokal- eller regionalbanken som sin långiver. På spørsmålet rundt hvordan det lokale eierskapet kan fremmes mener Bradley at banker og GIEK* må være til stede der kundene befinner seg, slik at man får en god dynamikk rundt finansiering av både eierskap og vekstpotensialet som ligger langs kysten.

“

Det er jo galskap å for eksempel foreslå å legge GIEK til Groruddalen. Hva i all verden har det med kundefokus å gjøre da? Det er en grunn til at vi ikke drifter Rostein fra Hedmark for å si det sånn.

- Bradley, Rostein AS

Spesifikt for aktive eierskap mener også Bradley at formuesskatten står sentralt.

“

Den gjør at eiere må ta utbytte, skatte av dette og så betale resten i formuesskatt. Dette gir utenlandsk eierskap et fortrinn.

- Bradley, Rostein AS

NOU 2020:12 påpeker at norske banker stadig blir mer sentralisert. Dette kan potensielt skape utfordringer for bedrifter i distriktsområdene da det kan vanskeliggjøre tilgang til privat risikokapital, sammenliknet med bedrifter i sentrale strøk. Her påpekes det to særskilte utfordringer. Den første utfordringen omhandler risikoen for investering i distriktsområdene, som virker høy da andrehåndsverdien av pant er svært lav. Den andre, og mest sentrale utfordringen, er tilgangen til informasjon. Lange avstander bidrar til at det er krevende for banker og investorer å få tilgang til informasjon. I tillegg påpekes det i samme rapport at den norske formuesskatten forskjellsbehandler norske og utenlandske eiere og kan virke konkurransevridende.

*GIEK = GIEK (Garantiinstituttet for eksportkreditt) stimulerer norsk næringsliv til økt internasjonal handel og eksport ved å garantere for lån, investeringer eller produktleveranser. Vi utsteder garantier til norske bedrifter, deres kunder og banker på vegne av staten (giek.no).

Ringvirkningene brer seg utover kommunegrensene og over flere næringer

HOVEDFUNN

- Private selskaper langs kysten kjøper en stor andel av varer og tjenester fra omkringliggende aktører, noe som bidrar til økte skatteinntekter og dermed økte ressurser for lokalsamfunnet.
- Private bedrifter langs kysten har vært viktige for sysselsetting og etablering av skoler, barnehager og kommunale tilbud som igjen vist seg å bidra til positiv befolkningsvekst lokalt i kommunen.
- Mange kommuner er spesielt eksponert for enkelt næringer, som medfører at utvikling i kommunen er tett knyttet til utvikling i disse næringene, noe som både har sine fordeler og ulemper.
- Samarbeid om forskning og utvikling mellom næringslivet og utdanningsinstitusjoner bør styrkes. Dersom dette styrkes kan det videre føre til større tiltrekning av folk med høy kompetanse.

Ringvirkninger belyser hvordan bedrifter påvirker samfunnet, for eksempel gjennom samarbeid med lokale aktører. Kjøp av varer og tjenester vil videre kunne bidra til høyere skatteinntekter som igjen kommer kommunen til gode. Nordly forteller at STIM kjøper tjenester av en rekke lokale aktører, alt fra IT-tjenester, reklamebyrå til reiselivsaktører.

“

Vi er en storforbruker av hotell og reiselivsaktiviteter, både i forbindelse med egen aktivitet og kurs og reiser. Det merkes kanskje spesielt godt de siste årene. Det har alltid vært en viktig del av vår filosofi. Hvis de lokale aktørene er i stand til å konkurrere med kvalitet og pris så handler vi lokalt.

- Nordly, STIM AS

Likevel påpekes det at det ikke handles lokalt for enhver pris. Både Bradley og Nordly uttrykker at det er takket være den gode kvaliteten som tilbys lokalt at de benytter seg av lokale samarbeidspartnere.

“

Disse virksomhetene må selv få æren for å ha levert et godt produkt til oss som gjør at vi handler hos dem. Rostein hadde ikke vært det samme uten både slike leverandører og våre krevende kunder langs kysten. Vår plikt er bare å fylle vår rolle i dette. Tenk bare på hva Covid-19 hadde gjort med oss i laksenæringen om ikke de fantastiske eksportørene greide å snu seg i markedet og holde hjula i gang!

- Bradley, Rostein AS

Selskapene STIM og Rostein er ikke alene om å handle lokalt. I en rapport fra Menon Economics (2020), som tar for seg lokale ringvirkninger hos en rekke kystkommuner, kommer det frem at aktører kjøper så mye de kan lokalt, men også her påpekes det at konkurransedyktighet og kvalitet i det lokale tilbudet er avgjørende. Et slikt innkjøpsmønster fremmer vekst i lokalmiljøet på tvers av næringer.

Videre uttrykker Larsen at private aktører langs norskekysten har hatt en sentral rolle i utviklingen av arbeidsplasser.

“

Firda er ein indirekte årsak til at det er bygd ny barnehage på Byrknesøy, på grunn av aukande barnetal knytta til tilflytting av barnefamilier knytta til aukande arbeidsplassar. I tillegg har Steelhead Invest AS bygd den nye barnehagen på rekordtid.

- Larsen, Firda Seafood Group AS

Til tross for at bedrifter langs kysten er sentrale for å skape både lokale og regionale ringvirkninger, er det like viktig at også kommunen tilrettelegger for bedriftene. Dette påpeker Larsen som helt sentralt for at det private næringslivet skal bli mer robust langs kysten.

“

Kommunen må skape trygghet av kor viktig opprettholdelse av eit godt barnehage-og skuletilbud er, samtidig må det fokuseres på boliger, boligtomter og kommunale arbeidsplasser med eit godt fagmiljø som tar vare på sine ansatte.

- Larsen, Firda Seafood Group AS

Nordly mener at ringvirkningene går lenger enn kun direkte sysselsetting og verdiskaping i kommunen. Han påpeker at Vestvågøy har hatt en positiv befolkningsutvikling, tross en negativ befolkningsutvikling generelt i kystkommunene. Denne tilflyttingen skyldes de private bedriftenes tilstedeværelse mener Nordly.

“

Kommunene og folket som bor her har ingen formening om havbruksnæringens betydning for kommunen. Det blir fort at man tenker torsk når man tenker Lofoten, men vi har oppdrettsselskaper som er langt større enn den totale fangsten av torsk i hele Lofoten. Det er kraftig underkommunisert av oss i næringen.

- Nordly, STIM AS

Gjennomsnittlig befolkningsvekst de siste 10 årene

1,6 %

Distriktskommuner langs kysten

0,0 %

Distriktskommuner ellers i landet

Det er ikke bare i Vestvågøy, der STIM holder til, at havbruksnæringens betydning er sentral for lokalsamfunnet. Mange lokalsamfunn og mindre sentrale kommuner er svært avhengig av utviklingen i enkeltbedrifter og -bransjer (Vareide, 2019). For flere av kystkommunene er disse enkeltbransjene enten maritim næring eller havbruk. Eksempler på slike kommuner er blant annet Gamvik som er nært tilknyttet fiske og dermed også følger nedgangstider og oppturer til denne næringen. Det samme er gjeldende for Frøya der havbruksnæringen er selve motoren i kommunen (Vareide et al., 2018).

Bedrifter må være attraktive for å tiltrekke seg de beste hodene. Nordly forteller at det betyr mye for en kommune med 11 000 innbyggere å kunne ha så mange sysselsatte i kompetansearbeidsplasser.

Det distriktskommuner sliter med er å finne arbeidsplasser for yngre mennesker med lengre utdannelse, så det betyr veldig mye i kommunen at vi kan tilby nettopp det.

- Nordly, STIM AS

Mangelen på både fagarbeidere og høyt utdannede preger mange næringer. NOU 2020:12 trekker frem at sterkere utvikling av kunnskapsintensive næringer i byene skaper enda større utfordringer for arbeidskraftstilgangen i distriktsnæringen. Bedrifter som STIM bidrar derfor til med å motvirke denne trenden.

For å tiltrekke seg arbeidskraft belyser NOU-rapporten viktigheten av samarbeid mellom utdanning- og forskningsinstitusjoner og næringslivet (NOU 2020: 12). Dette er også noe både STIM og Rostein vektlegger under intervjuene.

STIM samarbeider med universiteter og akademiske institusjoner over hele verden innenfor en rekke ulike fagområder, både human helse og akvakultur. Rostein trekker frem deres samarbeid med NTNU Ålesund, hvor de har stilt opp som mentorer for flere av deres studentbedrifter. I tillegg er selskapet med i Marin Kompetanse, der de tar inn 4-6 lærlinger årlig.

Slike samarbeid har vist seg å spille en sentral rolle med tanke på arbeidskraft i mer desentraliserte områder. NOU-rapporten trekker frem at et bredere tilbud av digitale og desentraliserte studietilbud vil øke fleksibiliteten til utdanningstilbudet for høyere utdanning (NOU 2020: 12). Dette vil igjen medføre styrket kompetanse blant de sysselsatte i distriktene, uten at folk trenger å flytte. Videre har samarbeid mellom utdanningsinstitusjoner og næringslivet en sentral rolle for bosettingen da 70 prosent av studentene får jobb i samme region som studiestedet (Røberg, 2014). Samarbeid om forskning og utvikling mellom næringslivet og utdanningsinstitusjoner bør derfor styrkes. Blant annet anbefaler NOU 2020:12 at man bør vurdere krav om praksisopphold i bedrifter ved flere utdanningsretninger, etter modell av sivilingeniørstudiet ved NTNU.

Kystnæringene blir sentrale i omstillingen til et nullutslippssamfunn

HOVEDFUNN

1. Private aktører langs kysten blir svært sentrale for omstillingen mot et nullutslippssamfunn da mange av Norges fremtidsnæringer trolig vil springe ut herfra.
2. De kommende årene vil det trolig fortsatt være havbruksnæringen som dominerer, men samtidig blir det spennende å følge energiproduksjon med nullutslipp der både vannbasert energi, Offshore vind og deepsea mining har stort potensiale.

Petroleumsvirksomheten har vært sentral for framveksten av velferdssamfunnet vi har i Norge i dag. Til tross for dette anses det nødvendig å fase ut produksjonen av olje og gass i arbeidet mot et nullutslippssamfunn. Norge står overfor en stor utfordring da landets oljeavhengighet må reduseres betraktelig. Verden er avhengig av fossil energi, da dagens fornybare energi ikke er stort og effektivt nok for å kunne erstatte olje og gass. Dersom landet stenger igjen alle kraner i dag vil det dessuten føre til svært høye kostnader for Norge da rundt 160.000 personer er sysselsatt enten direkte eller indirekte i oljenæringen i følge SSB (Hungnes & Strøm, 2020). Uansett vil petroleumsnæringen suksessivt fases ut fordi den er basert på uttak av begrensede ressurser. På spørsmålet om hvorvidt kystnæringens rolle vil endres når olje og gass avvikles argumenterer Nordly for at omstillingen vil koste Norge en del.

“

Svaret er vel ganske enkelt at vi har ikke noe annet [alternativ enn olje og gass i dag]. [...] Jeg tror havbruksnæringen kan vokse betydelig, men jeg er litt redd for at samfunnet må gå sulten et par dager først. Næringen er utsatt for voldsom kritikk på miljø og bærekraft osv, men det er steike galt, det er så galt man kan få det, men så lenge vi har råd, så tviler vi oss frem til at det er best å la være. Og det gjør vi med alt, om det er olje og gass, havbruk, eller vindmøller, vi synes ikke noe om det.

- Nordly, STIM AS

Også Johan Einar Hustad, direktør for Energi ved NTNU, poengterer at utfasingen må foregå kontrollert: "Bare ved å bruke tiden godt til nødvendige insentiver og investeringer, kan vi bygge opp de fornybare og bærekraftige alternativene, til tross for at alle er enige om at det haster" (Rasen et al, 2020). Dette som følge av at mange av Norges fremtidsnæringer trolig vil springe ut av den kompetansen vi har i oljenæringen i dag. Larsen poengterer dette videre på spørsmålet om hvordan kystnæringens rolle vil endres som følge av avviklingen av olje og gass:

“

Spennende arbeidsplasser for folk med høg kompetanse frå oljenæringa. Overgangen frå å være ein råvareprodusent til å drive med utvikling av produkter frå kystnæringa. Bærekraftig og framtidsretta. Implementering av nye bærekraftsstandarar kjem til å sørge for ei næring rusta for framtida.

- Larsen, Firda Seafood Group AS

Bradley påpeker også at Norge har mange spennende næringer å satse på i fremtiden, og at det trolig fortsatt er havnæringen som dominerer.

“

Det er fortsatt "Ocean industries" som nok vil dominere. I tillegg til fangst og havbruk, håper jeg vi får se energiproduksjon med nullutslipp som kan erstatte noe av det vi mister med olje & gass. Men det blir et stort hull. Offshore vind og deepsea mining er spennende nykommere for kyst-Norge. Ikke minst har Norge nesten en særstilling med sin vannkraftbaserte energi. Dette gjør det lettere å drive karbonnøytral virksomhet i Norge enn i svært mange andre land på jorda, og det må vi bygge videre på og utnytte. Dette er en kommende stjerne for oss.

- Bradley, Rostein AS

Kystnæringene blir dermed svært sentrale i årene som kommer for at Norge skal klare omstillingen til et nullutslippssamfunn.

Det er særskilte utfordringer og muligheter forbundet med det å drive en bedrift lokalisert i en kystkommune

HOVEDFUNN

1. Private aktører langs kysten må engasjere seg i lokalmiljøet på en helt annen måte enn aktører lokalisert i byene. Dette som følge av at samfunnets ressurser ikke er distribuert basert på hvor verdiskapning skjer, men på hvor menneskene befinner seg.
2. Å skape næringsattraktivitet og bostedsattraktivitet er spesielt viktig for kystkommunene slik at de forhindrer et sentraliserende flyttemønster.
3. Samlet sett trives aktørene i kystkommunene, det er nettopp derfor de er lokalisert her. Likevel er det en del å ta tak i slik at det positive overveier det negative i enda større grad.

Det er særskilte muligheter og utfordringer forbundet med det å drive en bedrift lokalisert i en kystkommune. Blant annet krever det et større lokalt engasjement for å tilrettelegge for nødvendig infrastruktur og kulturtilbud slik at økt attraktivitet skapes. Nordly mener at aktører langs kysten må engasjere seg i lokalsamfunnet på en helt annen måte enn det de ville ha gjort om de var i et byområde.

“

Når du kommer fra en liten plass så må du gjøre en god del ting som man i byen aldri måtte ha tenkt på. Her bråker og styrer jeg for å få en større flyplass og et bedre flytilbud. Det kunne aldri ha falt noen inn å holde på med i Oslo.

- Nordly, STIM AS

Nordly forteller videre at dette ikke er unikt for STIM og Vestvågøy.

“

Hvis du ser på Frøya med lakseveier og tunneler og hvor har de har slakterier, så forstår du at du er nødt til å engasjere deg i en helt annen del av samfunnsdebatten enn det man ville ha gjort om man var i de store byene. Og det er på grunn av måten samfunnets ressurser er fordelt på hvor hodene er, og ikke hvor verdien skapes. Og det er en av de store blunderene, man har ikke det verdiskapingsfokuset verken på politisk nivå eller befolkningen generelt. Man skjønner ikke betydningen av det når alt kommer til alt.

- Nordly, STIM AS

Utbygging av transportnett gjennom flyplasser, havner, veier og toglinjer trekkes frem i NOU 2020:12 rapporten som nødvendig å rette økt fokus på (NOU 2020:12). Dette kommer som følge av et velfungerende transportnett, som bidrar til økt verdiskapning og stimulering av økonomisk utvikling gjennom å binde sammen arbeidsmarkeder.

En annen utfordring kystkommunene står overfor knyttes til et sentraliserende flyttemønster, spesielt i aldersgruppen 20-40 år. Larsen påpeker i sitt intervju at de opplever en hard konkurranse om de beste hodene:

“

Ein konkurrerer om folk med kompetanse, [vi] kan ikkje tilby dei samme service og kulturtilbud [som storbyene]. Ein kan tilby lavere livstempo, lavare bukostnader, lokal tilknytning og tilgang på natur.

- Larsen, Firda Seafood Group AS

Et sentraliserende flyttemønster har preget Norge gjennom de siste årene og kan blant annet forklares med den yngre generasjonens bostedspreferanser (NOU 2020:12). Samtidig påpekes det i en rapport av Telemarksforskningen fra 2018, som tar for seg suksessrike distriktskommuner anno 2018, at det er helt sentralt med et todelt fokus, på både næringsattraktivitet og bostedsattraktivitet. Det anses dermed mer sentralt å fokusere på samspillet mellom disse for å skape langsiktig vekst, fremfor å rette alt fokus på en av delene.

Videre påpeker rapporten at en stor andel av de mest suksessrike kommunene i perioden 2011 til 2018 kan forklares av tilfeldigheter, som blant annet at hjørnesteinsbedrifter har etablert seg i kommunen og dermed har bidratt til å skape en attraktiv næringskommune (Vareide et al, 2018). Det finnes derfor ikke et entydig svar på hvordan kystkommunene skal være attraktive, slik at stor fraflytting forhindres. Likevel anses det sentralt at kommunene i samarbeid med næringslivet tilrettelegger for flere arbeidsplasser i samspill med å utvikle kommunens tilbud.

Nordly påpeker avslutningsvis at de positive konsekvensene av å drive langs kysten utveier de eventuelle negative sidene:

“

Det spørsmålet jeg får oftest og som jeg hater mer enn noen ting er "hvordan får dere det til når dere skal være så langt ute?". Vi er i Lofoten! Vi har to minutt mellom kontoret og flyplassen, og 5 minutter hjem. All den tiden jeg ville ha brukt til å sitte i bil i Oslo det bruker jeg til å arbeide, så jeg kunne aldri tenkt meg å bytte. [...] Det kommer en tilleggsbyrde som kommer på den siden, men det er ingen som tvinger oss til å være her. Så vi må veie det negative mot det positive. Og hvis vi får noen revisor til å gå igjennom regnestykket så venter det til at det er bedre å være her.

- Nordly, STIM AS

Er de private bedriftene norskekystens livsnerve?

“

Små/mellomstore bedrifter med lokale eigarar er essensielt for opprettholdelsen av bærekraftige lokalsamfunn langs kysten. Samtidig må ein passe på at private bedrifter kan oppretthalde konkurranseevna på ein sånn måte at det fortsatt blir attraktivt å bearbeide fisken på små plassar – og ikkje at råvaren blir tatt ut av området med f.eks slaktebåt. At slike metoder får sitt innpass er ein del av utviklinga, vi skal ikkje stoppe utvikling, men vi MÅ passe på at det er er like konkurransevilkår. Vi opplever allerede i dag at Norske myndigheter har undergravd fastlandsbedrifters konkurransekraft, og slik kan vi ikkje ha det

- Larsen, Firda Seafood Group AS

“

Veldig fristet til å si enig. Men i dag i alle kommuner over 5000 mennesker så er det en overvekt av offentlige ansatte. Svaret er at ja det må være sånn, men det er ikke nødvendigvis sånn.

- Nordly, STIM AS

“

Nå har jeg ikke hørt [Private bedrifter - norskekystens livsnerve] uttrykket før, men alt næringsliv finansierer jo velferdsstaten Norge. Det er der inntektene kommer fra. Avkastning fra oljefondet stammer også fra kysten, selv om plassering forvaltes i Oslo. Så har vi en del nøkkel næringen som gir grunnlag for annen privat virksomhet, og det ser ut som Norge har glemt betydningen av maritim sektor i nordvest. Verftene sliter veldig, men står for rundt 100 milliarder i verdiskaping årlig. Faller verftene bort, så vil mye annet også rase.

- Bradley, Rostein AS

KONG HARALD
TROMSØ

Teamet fra Junior Consulting

OLE-JØRGEN HANNESTAD
Daglig leder
og ansvarlig partner

ANDERS BLESVIK GANDRUD
Konsulent

ANDREAS BRYNILDSEN
Konsulent

DINA WESTBY
Konsulent

FREDRIK MOGER
Konsulent

FRIDA MARIE PEDERSEN
Prosjektleder

NICOLAI GREVE-ISDAHL
MOHN
Konsulent

NORA KALLAGER
Konsulent

WILFRED BARTLETT
Konsulent

Referanseliste

Fiskeridirektoratet fartøyregister. (2021). Hentet fra:

<https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Registre-og-skjema/Fartoyregisteret/fartoyregisteret>

Frøya kommune. (2019). *Havbruk*.

Frøya Næringsforum. (2021). *Frøya og Hitra en av verdens viktigste regioner for havbruk*.

Hungnes, H. & Strøm, B. (2020). Ringvirkninger av petroleumsnæringen i norsk økonomi. Statistisk sentralbyrå.

Menon Economics. (2016). *Lokale ringvirkninger av prioriterte næringer*.

Menon Economics. (2018). *Fylkes- og kommunefordelt eksport i 2017 – betydning for sysselsetting*.

Menon Economics. (2020). *Privat eierskap i Norge 2018*.

NOU 2020:12. (2020). *Næringslivets betydning for levende og bærekraftige lokalsamfunn*. Oslo: Nærings- og fiskeridepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

NyAnalyse. (2021). *Blå økonomisk vekst*.

Rasen, B., Bergøy, B. & Melberg, E. V. (2020). *Skattejakt i norskehavet: Uten olje, hva gjør vi da? Oljedirektoratet*.

Røberg, K. I. K. (2014). *Høgskolenes betydning for regional rekruttering til næringsrettede profesjonsyrker*. HiOA Rapport 2014 nr. 7.

Senja kommune. (2019). *Senja kommune mot 2032 et hav av muligheter*.

Statistisk Sentralbyrå. (2021a). *07326: Akvakultur. Salg av slaktet matfisk, etter region, statistikkvariabel, år og fiskeslag*.

Statistisk Sentralbyrå. (2021b). *10482: Fastlandseksport, etter produksjonsfylke og varegruppe (SITC-basert) (mill. kr) (F) 2009 – 2020*.

Telemarskforskning. (2019). *Regionanalyse Sentralitetsklasse 6*. Hentet fra <https://regionalanalyse.no/rapport/12011/0/1>

The Explorer. (2021). Innovasjon, kunnskap og konkurransekraft: Derfor er klynger nøkkelen. Hentet fra <https://www.theexplorer.no/norsk-innhold/innovasjon-kunnskap-og-konkurransekraft-derfor-er-klynger-nokkelen/>

Tomassen J. H. (2020). Fredd gjenreiser bygda med laksepenger. *E24*. Hentet fra <https://e24.no/hav-og-sjoemat/i/dldz3g/fredd-gjenreiser-bygda-med-laksepenger>

Trøndelag i tall. (2021). *Verdiskaping i ulike næringer i Trøndelag*. Hentet fra: <https://trondelagitall.no/statistikk/verdiskaping>

Tveterås, R., Reve, T., Haus-Reve, S., Misund, B., Blomgren, A. (2019). *En konkurransedyktig og kunnskapsbasert havbruksnæring*. Handelshøyskolen BI.

Vareide, K., Svartdal, S., Storm, H. N., Groven, S. (2018). *Suksessrike distriktkommuner anno 2018*. Distriktsenteret.

04.

Vedlegg

Vedlegg A | Datagrunnlag

Vedlegg B | Metodisk utforming

Vedlegg C | Metode for estimering av nærings- og fylkesfordelt eksport og fylkesfordelt eksportintensitet

Vedlegg D | Metode for estimering av verdiskaping og kommunalt regnskap

Vedlegg E | Kystkommuner og byer

Vedlegg F | Innlandskommuner

Vedlegg G | Kategorisering av næringer

VEDLEGG A: Datagrunnlag

Informasjonskilder

Foretak-, skatt-, befolkning-, sysselsetting- og regnskapsinformasjon

- Proff forvalt
- Statistisk Sentralbyrå
- Skatteetaten
- Brønnøysundregistrene

Intervjuer

Intervju 1: Jim-Roger Nordly i STIM AS

Intervju 2: Glen Bradley i Rostein AS

Intervju 3: Tore Larsen i Firda Seafood
Group AS

Intervju 1 ble gjennomført over telefon, mens de to siste ble tilsendt over e-post. På forhånd fikk alle informantene oversendt en intervjuguide av Junior Consulting. Det ble gjort lydopptak av intervjuene gjennomført over telefon slik at de kunne transkriberes i ettertid. Dette med hensikt å sikre objektivitet i utsagn og formuleringer.

VEDLEGG B: Metodisk utforming

Eierskap

Eierskapet er basert på institusjonell sektorgruppering, hentet fra Brønnøysund sitt enhetsregister. Institusjonell sektorgruppering som omhandler kommunalt, fylkeskommunalt eller statlig eierskap er satt som offentlig eierskap. Privateide foretak er satt til privat eierskap. Offentlig forvaltning og finansinstitusjoner er ikke tatt med i eierskapet, da disse ikke kan måles på samme verdiskapingsgrunnlag som foretak. Disse er filtrert ut basert på institusjonell sektorgruppering.

Verdiskaping

Verdiskaping er gitt som EBITDA + lønnskostnader. Regnskapstallene er hentet fra Proff Forvalt.

Selskapsformer

AS: Aksjeselskap

ASA: Allmennaksjeselskap

IKS: Interkommunal selskap

KS: Kommandittselskap

SF: Statsforvaltning

Uttrekk fra Proff Forvalt

Regnskapstallene er hentet ut fra Proff Forvalt. Selskapsformene som er hentet ut er beskrevet i Vedlegg A. For hver kommune er bedrifter innenfor disse selskapsformene som oppfølger følgende kriterier hentet ut:

- Driftsinntekter for 2019 fra 1 kr
- Antall ansatte fra 1

Deretter valgte vi å kun søke i morregnskap. Dette fordi vi ønsket å studere den reelle verdiskapingen som tar sted der selskapet har registrert forretningsadresse, samt unngå dobbelttelling.

Valg av kystkommuner

Det eksisterer ingen felles enighet om hva som vurderes som en kystkommune. Den ene muligheten er å definere alle kommuner med en strandsone som kystkommune. En annen mulighet er å ta utgangspunkt med kommuner som driver med typiske kystnæringer, slik som havbruk. Utgangspunktet for de representerte kystkommunene er havbruksfondets utdeling av midler til kommuner som driver med akvakultur. Videre er det gjort en manuell filtrering av disse kommunene, samt en uthenting av andre kommuner som anses som kystkommuner etter samarbeid med Oppdragsgiver.

Valg av innlandskommuner

Fylket Innlandet består av 46 innlandskommuner og ble vurdert som et tilfredsstillende sammenligningsgrunnlag gitt sin diversitet i størrelse, næringssammensetning og sentralitetsklasse. Typisk næringssammensetning i innlandskommunene består av jordbruk og skogdrift, og næringsmiddelindustri.

VEDLEGG C: Metode for estimering av nærings- og fylkesfordelt eksport og fylkesfordelt eksportintensitet

Oppsummering

I dette vedlegget følger en detaljert gjennomgang av fremgangsmåten som Junior Consulting har brukt for å estimere eksport fordelt på næringer og fylker, i tillegg til fylkesfordelt eksportintensitet, for 2019.

I estimeringen har eksporten blitt kategorisert i to hovedgrupper; varer og tjenester. Eksporten har så blitt fordelt på 8 næringer og fylkesinndeling per 2019. Kategoriseringen av næringer finnes i Vedlegg G. Estimeringen av nasjonale eksporttall ble gjort først, og disse tallene ble fordelt utover fylkene basert på en prosentvis fordeling.

Nasjonalt nivå

Varer

I estimeringen av vareeksport har det blitt benyttet SITC-kategorisering, som er standarden brukt av FN for kategorisering av utenrikshandel med varer etter bearbeidingsnivå. Kategoriseringen består av koder med ulikt antall siffer basert på nivå av granularitet. I estimeringen har det blitt brukt SITC2- og SITC3-koder, som er de nivåene SSB bruker i de aktuelle tabellene.

Tabellene brukt til estimering av vareeksport på nasjonalt nivå er:

- SSB Tabell 08809: Utenrikshandel med varer, etter varegruppe (en- og tosifret SITC)
- SSB Tabell 08819: Utenrikshandel med varer, etter varegruppe (tresifret SITC)

Fremgangsmåte

1. Det første steget er å *mappe* SITC2-koder fra SSB tabell 08809 til de 8 næringskategoriene. Eksempler på slik *mapping* er at SITC2-koder '01 Kjøtt og kjøttvarer' og '33 Mineralolje og mineraloljeprodukter' *mappes* til henholdsvis næringskategoriene 'Næringsmiddelindustri' og 'Olje og gass'.
2. Noen av SITC2-kategoriene kan fordeles på flere av de 8 næringene, og i disse tilfellene har vi sett på SITC3-kodene for å kunne utføre en mer nøyaktig fordeling. Dersom SITC3-koden også kan fordeles på flere næringer har vi fordelt kategorien utover de aktuelle næringene med en prosentfordeling.

Tjenester

I estimeringen av tjenesteeksport har vi *mappet* SSB sin 20-fordelte kategorisering av tjenester fra SSB tabell 09401 til vår kategorisering på 8 næringer. Tabellene brukt til estimering av tjenesteeksport på nasjonalt nivå er: SSB Tabell 09401: Drifts- og kapitalregnskap. Årstall. Løpende priser (mill kr)

Fremgangsmåte

1. Hver av de ulike 20 tjenesteområdene har blitt *mappet* til vår 8-fordelte næringskategorisering. Eksempler på dette er at tjenestekategoriene 'Rørtransport, eksport' og 'Gjenvinning og søppelhåndtering' har blitt fordelt til henholdsvis 'Maritim næring' og 'Fornybar energi'.
2. På samme måte som for vareeksporten har vi brukt en prosentvis fordeling i de tilfellene der vi mener tjenesteområdet kan fordeles på flere av de 8 næringene.

Fylkesnivå

Næringsfordelt eksport

Da det ikke finnes noen direkte eksporttall på fylkesnivå hos SSB, har det blitt tatt utgangspunkt i de totale næringsfordelte eksportestimatene på nasjonalt nivå, og disse fordeles på de ulike fylkene ved å bruke en prosentvis fordeling.

Hoveddelen av estimeringen på fylkesnivå handler derfor om å beregne denne prosentvise fordelingen som brukes for å fordele de nasjonale tallene per næring utover de ulike fylkene.

Tabellene brukt til å beregne denne fordelingen er:

- SSB Tabell 11713: Fylkesfordelt nasjonalregnskap, etter næring
- SSB Tabell 10482: Fastlandseksport, etter produksjonsfylke og varegruppe (SITC-basert)
- SSB Input-Output Tabell: ESA Questionnaire 1850

Fremgangsmåte

1. SSB sin Input-Output tabell inneholder blant annet eksport- og BNP-tall for 64 ulike kategorier av aktiviteter. For hver og én av disse 64 kategoriene har vi regnet ut et forholdstall, som er utregnet ved å ta eksport delt på BNP. Vi har da altså fått et forholdstall for hver av de 64 kategoriene.
2. Det neste steget er å *mappe* disse 64 kategoriene til de 38 kategoriene man finner i det fylkesfordelte nasjonalregnskapet, SSB tabell 11713.

3. Basert på den *mappingen* gjort i steg 2 blir et forholdstall for hver av de 38 kategoriene beregnet som gjennomsnittet av forholdstallene til de 64-fordelte kategoriene som er blitt *mappet* til den aktuelle 38-kategorien. Vi har nå beregnet et forholdstall for hver av de 38 kategoriene.
4. For hver 38-kategori kan vi nå multiplisere dette forholdstallet med BNP-tallet til den kategorien per fylke, som man finner i SSB tabell 11713. Dette gir et estimat av eksportverdien per 38-kategori for hvert fylke.
5. Deretter *mappes* de 38 kategoriene til de 8 næringene nevnt tidligere. Vi har nå estimerte eksporttall per næring for hvert fylke.
6. For hver næring, bortsett fra "Havbruk" regnes det så ut en prosentvis fordeling for fylkene basert på de estimerte eksporttallene i steg 5. For næringen "Havbruk" beregner vi den prosentvise fylkesfordelingen ved å bruke prosentandelen hvert fylke har av varegruppen *Fisk* i SSB tabell 10482.
7. Den prosentvise fylkesfordelingen for hver næring multipliseres tilslutt med den estimerte totale nasjonale eksporten per næring, og vi ender opp med et estimat for næringsfordelt eksport per fylke for 2019.

Eksportintensitet

I tillegg til å beregne næringsfordelt eksport på fylkesnivå har vi beregnet eksportintensitet, som beregnes ved å ta total eksport i et fylke delt på antall sysselsatte i det fylket.

Tabellene brukt til å beregne eksportintensiteten er:

- SSB Tabell 13122: Sektor- (4 grupper) og næringsfordeling (8 grupper) for sysselsatte, etter alder.

Fremgangsmåte

1. For å beregne eksportintensiteten har den estimerte totale eksporten per fylke, fra steg 7 i fremgangsmåten for næringsfordelt eksport på fylkesnivå, blitt delt på antall sysselsatte som jobber i privat sektor eller offentlig eide foretak i det aktuelle fylket.

Antakelser

I estimeringen av næringsfordelt eksport på nasjonalt og fylkesnivå har det blitt gjort noen viktige antakelser:

- Det antas at forholdstallene for eksport delt på BNP på fylkesnivå stemmer overens med de nasjonale forholdstallene.
- De nyeste tallene fra SSB sin Input-Output tabell er fra 2018 (disse ble sluppet i november 2020), og det antas derfor at forholdstallet for eksport delt på BNP for hver av de 64 kategoriene fra Input-Output tabellen er de samme for 2019 som de fra 2018.

VEDLEGG D: Metode for estimering av verdiskaping og kommunalt regnskap

Oppsummering

I dette vedlegget følger en detaljert gjennomgang av fremgangsmåten som Junior Consulting har brukt for å estimere verdiskaping fordelt på kommuner.

Gjennomsnittlig verdiskaping

I estimeringen av verdiskaping har vi brukt EBITDA + lønnskostnader i perioden 2015-2019. Undersøkelsen har sett på kommuner med sentralitetsklasse 4, 5 og 6, for å unngå at mer sentrale kommuner forvrenger tallene. Verdiskapingen er brukt til å sammenligne mot kommunenes driftsbudsjett.

Fremgangsmåte:

Det er først hentet ut regnskapsdata for kystkommunene og innlandskommunene fra Proff Forvalt etter kriteriene beskrevet i Vedlegg B.

1. Videre har vi estimert vektet gjennomsnittlig verdiskaping per sysselsatt ved å bruke EBITDA + lønnskostnader + ordinære avskr for perioden 2015-2019, samt fjerne anomalier i datasettet. De respektive sentralitetsklassene impliserer at kommunene som undersøkes er små i omfang og det vil kunne oppstå anomaliteter i en kommunes verdiskaping hvis en større bedrifter endrer forretningsadresse. For å danne et representativt datagrunnlag er det valgt å fjerne anomalier i datasettet. Det er særlig tre kommuner som stikker seg frem som anomalier; Steigen med CAGR på 80 %, Hjelmeland med CAGR på 44 % og Fitjar med CAGR på 46 %.

Kommunalt regnskap

Kommunalt regnskap er delt inn i frie og bundne inntekter, hvorav rammetilskudd og skatteinntekter utgjør brorparten av inntektsgrunnlaget. Det kommunale regnskapet er brukt for å mappe mot gjennomsnittet av verdiskaping for kyst- og innlandskommunene samt de enkelte kommunene.

Fremgangsmåte

1. Kommunene med anomalier i verdiskaping er fjernet fra datasettet.
2. Data fra SSB for driftsutgifter til de respektive kommunene er samlet inn.
3. Det ble gjort en *mapping* mellom nye og gamle kommuner

Ettersom driftskostnadene søker å overlape driftsinntektene fullstendig ansees driftskostnadene som et mål på det samlede inntektsgrunnlaget til kommunene.

VEDLEGG E: Kystkommuner og byer

Vedlegget inneholder alle kystkommune, samt større bykommuner, med tilhørende kommunenummer som var med i rapporten.

Kommunenummer	Kystkommune
3803	ÅFJORD
1835	ÅLESUND
5058	ALSTAHAUG
1507	ALTA
1820	ALVER
5403	ANDØY
4631	ARENDAL
4203	ASKØY
1871	ASKVOLL
4627	AUKRA
4645	AURE
1547	AUSTEVOLL
1576	AUSTRHEIM
4625	AVERØY
1577	BALSFJORD
4632	BAMBLE
1804	BÅTSFJORD
4616	BERGEN
1554	BERLEVÅG
5422	BINDAL
3813	BJØRNAFJORDEN
4624	BØ
5443	BODØ
4601	BOKN
1867	BØMLO
5440	BREMANGER
1811	BRØNNØY
4613	DØNNA
1145	DYRØY
4648	EIGERSUND
1813	ETNE
1827	EVENES
1859	FÆRDER
5420	FARSUND
1101	FAUSKE
4611	FEDJE
1853	FITJAR
3811	FJALER
4206	FJORD
1841	FLAKSTAD
4633	FLATANGER

4615 FLEKKEFJORD
4646 FREDRIKSTAD
1578 FRØYA
4207 GAMVIK
3004 GILDESKÅL
5014 GISKE
5439 GJEMNES
1838 GLOPPEN
1532 GRATANGEN
1557 GRIMSTAD
4650 GULEN
1815 HÅ
5414 HADSEL
4202 HALDEN
4635 HAMARØY
1119 HAMMERFEST
1511 HAREID
1866 HARSTAD
3001 HASVIK
1875 HAUGESUND
5406 HEIM
1516 HEMNES
1517 HERØY
1818 HERØY
5433 HITRA
1106 HJELMELAND
1515 HØYANGER
5055 HUSTADVIKA
1832 HVALER
1515 HYLLESTAD
5056 IBESTAD
1133 INDRE FOSEN
5049 KÅFJORD
4638 KARLSØY
1579 KARMØY
3011 KINN
1824 KLEPP
4637 KRAGERØ
5413 KRISTIANSAND
5054 KRISTIANSUND
4602 KVÆFJORD
1120 KVÆNANGEN
5426 KVAM
5423 KVINNHERAD
1149 KVITSØY
3814 LARVIK
4617 LAVANGEN
4204 LEBESBY
1505 LEIRFJORD
5411 LEKA
5429 LILLESAND
4622 LINDESNES

1822 LØDINGEN
1144 LOPPA
3805 LURØY
5415 LYNGDAL
5438 LYNGEN
5052 MASFJORDEN
4205 MÅSØY
4215 MELØY
1816 MOLDE
1160 MOSKENES
4634 NÆRØYSUND
1851 NAMSOS
5432 NARVIK
1834 NESNA
1103 NESSEBY
4225 NORDKAPP
5424 NORDREISA
1528 ØKSNES
5434 ORKLAND
5441 ØRLAND
1560 ØRSTA
1837 OSEN
5001 OSLO
1506 OSTERØY
5412 ØYGARDEN
1874 PORSANGER
5442 RÅDE
5060 RANA
1860 Randaberg
5007 RISØR
1806 RØDØY
1828 RØST
5435 SALANGEN
5428 SALTDAL
1868 SAMNANGER
5059 SANDE
5057 SANDEFJORD
1520 SANDNES
5020 SENJA
0301 SKJERVØY
4630 SMØLA
1535 SOKNDAL
4626 SOLA
5436 SOLUND
1108 SØMNA
5421 SØR-VARANGER
5427 SØRFOLD
1573 SØRREISA
3017 SORTLAND
1833 STAD
1127 STAVANGER
4201 STEIGEN

1836 STORD
1856 STRAND
5417 STRANDA
1840 SULA
4623 SULDAL
5405 SUNNDAL
5404 Sunnfjord
1514 SURNADAL
3804 SVEIO
1865 SYKKYLVEN
5441 TANA
1111 TINGVOLL
1124 TJELDSUND
1870 TØNSBERG
1812 TRÆNA
4636 TROMSØ
4213 TRONDHEIM
5444 TVEDESTRAND
1845 TYSNES
5419 TYSVÆR
4649 ULSTEIN
5401 VADSØ
4612 VÅGAN
1848 VANYLVEN
4614 VARDØ
1130 VEFSN
1525 VEGA
1531 VESTNES
1134 VESTVÅGØY
1563 VEVELSTAD
4647 VINDAFJORD
1566 VOLDA

VEDLEGG F: Innlandskommuner

Vedlegget inneholder alle innlandskommuner med tilhørende kommunenummer som var med i rapporten.

Kommunenummer	Kystkommune
3403	HAMAR
3411	RINGSAKER
3414	NORD-ODAL
3416	EIDSKOG
3417	GRUE
3418	ÅSNES
3419	VÅLER (INNLANDET)
3420	ELVERUM
3421	TRYSIL
3422	ÅMOT
3423	STOR-ELVDAL
3424	RENDALEN
3425	ENGERDAL
3426	TOLGA
3427	TYNSET
3430	OS (INNLANDET)
3407	GJØVIK
3431	DOVRE
3435	VÅGÅ
3436	NORD-FRON
3437	SEL
3438	SØR-FRON
3439	RINGEBU
3440	ØYER
3441	GAUSDAL
3442	ØSTRE TOTEN
3443	VESTRE TOTEN
3446	GRAN
3447	SØNDRE LAND
3448	NORDRE LAND
3449	SØR-AURDAL
3450	ETNEDAL
3451	NORD-AURDAL
3452	VESTRE SLIDRE
3453	ØYSTRE SLIDRE
3454	VANG

VEDLEGG G: Kategorisering av næringer

Beskrivelser av næringer er gitt i følgende tabell. Vi har tatt utgangspunkt i Menon Economics (2018) sin kategorisering og gjort noen mindre endringer. Hver enkelt NACE-kode, SITC-kode og A38-kode har blitt *mappet* til en av de åtte vedlagte næringene.

Næring	Beskrivelse
Andre næringer	Bygg og anlegg, alle virksomheter innenfor handel, helse og kunnskapstjenester.
Fornybar energi	Distribusjon og handel med kraft, produksjon av fornybar energi, avfallshåndtering og resirkulering, rensing av fraksjoner og overvåkning av miljøet, samt leverandører av teknologi og rådgivning rettet mot sektoren.
Havbruk	Fiskeri, fiskeoppdrett og bearbeiding og eksport av havbruk, samt leverandører av utstyr og tjenester til de ulike delene av verdikjeden.
Maritim næring	Rederivirksomhet og offshore leverandørindustri.
Olje og gass	Aktiviteter knyttet til utvinning av olje og gass, foruten om offshore leverandørindustri.
Prosess- og kraftkrevende industri	Metall-, kjemisk, miljøteknologi-, papir- og farmasøytisk industri.
Reiseliv	Alle typer bedrifter som leverer tjenester til mennesker på reise, det vil si opplevelses-, overnattings-, serverings-, transport- og formidlingsbedrifter.
Øvrig industri	Næringsmiddelindustri, IT, tele, media og teknologiindustri